

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu kolledž

Turismiosakond

Johanna Jaanson

**AVALIKE ROHEALADE LIGIPÄÄSETAVUSE
ARENDAMINE ERIVAJADUSTEGA KÜLASTAJATELE
PÄRNU RANNAPARGI NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Tiina Viin, MA

Kaasjuhendaja: Ene Reedi, MA

Pärnu 2025

Soovitan suunata kaitsmisele

(allkirjastatud digitaalselt)

Tiina Viin

(allkirjastatud digitaalselt)

Ene Reedi

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

(allkirjastatud digitaalselt)

Aime Vilgas

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

(allkirjastatud digitaalselt)

Johanna Jaanson

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Avalike rohealade ligipääsetavuse arendamine erivajadustega külastajatele.....	6
1.1. Avalike rohealade ligipääsetavus	6
1.2. Turismi sihtkoha arendamine topelt-teemandi mudeliga	8
1.3. Erivajadustega külastajad ning nende ootused, soovid ja vajadused	13
2. Erivajadustega külastajate ligipääsetavuse uuring Pärnu linna Rannapargis	20
2.1. Ülevaade Pärnu linna Rannapargi ligipääsetavusest	20
2.2. Uurimismeetod ja valim	21
2.3. Tulemuste analüüs	25
2.4. Järeldused ja ettepanekud	31
Kokkuvõte	35
Viidatud allikad	37
Lisa 1. Osalusvaatluse leht	44
Lisa 2. Intervjuu küsimused	45
Lisa 3. Teemapuu	46
Summary	47

SISSEJUHATUS

Ligipääsetav turism on muutumas olulisemaks sihtkohtade jaoks ning on arenev uurimisvaldkond, mis võib mõjutada turismisihtkohtade konkurentsivõimet, olgu see inimõiguste vaatenurgast, uue turusegmeni esile kerkimisest või teenuste osutamise tõhustamisest. Ligipääsetava turismi olulisus on ka hea ärivõimalus. (Fuchs, 2024, lk 107)

Ligipääsetav turism edendab turismitegevusi, mis on kättesaadavad kõigile, sealhulgas erivajadustega inimestele. Maailma Terviseorganisatsiooni andmetel moodustuvad puudega inimesed 16% maailma elanikkonnast. Reisijad, kes on puudega, muudavad ligipääsetava turismiturumajandusliku potentsiaaliga segmendiks. Sellest hoolimata jäetakse see turg kogu potentsiaalile vaatamata üldiselt tähelepanuta. Selle põhjused on peamiselt seotud ligipääsetaval turismiturul kehtivate ligipääsetavuse nõuete mõistmise raskusega. Ligipääsetav turismiturumajandus hõlmab puuetega ja erivajadustega inimesi. Sellele vaatamata seisavad just puudega inimeste ees kõige rohkem takistusi turismitegevuses osalemisel. (Teixeira et al., 2025, lk 2)

Inimeste kokkupuute põhjus avaliku rohealaga on füüsilise või vaimse heaolu tõttu (Ghavimi *et al.*, 2025, lk 8). Kui eesmärk on avaliku roheala küllastavust suurendada, siis tuleks küllastajate jaoks ruum meeldivaks teha, tagades nende põhivajadused, näiteks istumise võimalused. Mõned rajatised on haavatavate rühmade kohalolekuks vajalikud, näiteks vajavad erivajadustega inimesed avalikule rohealale ligipääsuks ja ruumist kasu saamiseks erivahendeid. Nende puudumisel ei ole avalik ruum erivajadustega inimeste jaoks kutsuv. Rohealadel võib olla ka kultuuriline või ajalooline väärtus, mis on turistidele kui vaatamisväärtus. (Ghavimi *et al.*, 2025, lk 9)

Võrdse ligipääsu võimaldamine on oluline rohealade planeerimises ja kujundamises. Selle probleemi ennetamiseks või lahendamiseks on hea kasutada universaalset disaini. (Selanon & Chuangchai, 2024, lk 79).

Tuvastatud on kasvav puude spekter, millest mõned on nähtavamad kui teised, kuid sihtkohad keskenduvad sageli peamiselt hästi tuntud ja nähtavatele puuetele, näiteks juurdepääs ratastooliga ja pimedus. Tähelepanuta jäävad osaliselt või täielikult näiteks intellektipuudega inimesed. (Duignan *et al.*, 2023, lk 4) Soovide, ootuste ja vajaduste rahuldamine peab algama teadlikumalt. See nõuab sügavamat arusaamist sellest, mis on puue ning igapäevaelu väljakutsed, millega elanikud ja turistid silmitsi seisavad. (Duignan *et al.*, 2023, lk 12)

Kuigi lõputöö pealkirjas kasutatakse mõistet erivajadusega külastajad, keskendub lõputöö sisuline käsitlus eelkõige intellektipuudega turistide ligipääsetavusele ja vajadustele. Selline fookus tuleneb soovist süvitsi uurida ühe konkreetse sihtrühma ligipääsetavuse eripärasid ning pakkuda asjakohasemaid ja sihipärasemaid lahendusi. Intellektipuudega inimesed moodustavad märkimisväärse osa erivajadustega inimestest ning nende kaasamine avaliku roheala ja turismi arendamisesse vajab rohkem tähelepanu.

Toetudes eelpool kirjutatule on lõputöö uurimisprobleemiks, kuidas arendada ligipääsetavust avalikes rohealades intellektipuudega turistidele.

Lõputöö eesmärgiks on hinnata Pärnu rannapargi ligipääsetavust intellektipuudega turistidele ja esitada arendusettepanekud Pärnu Linnavalitsusele pargi ligipääsetavuse parendamiseks.

Uurimisküsimus:

1. Millised tegurid parendavad Pärnu rannapargi ligipääsetavust intellektipuudega turistide jaoks?

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis on teoreetiline ülevaade avalike rohealade ligipääsetavuse standarditest ja universaalse disaini kasutamisest, topelt-teemandi mudeli kasutamise võimalused linnaruumi arendamiseks ning erivajadustega küllastajate olemusest ja nende ootustest, soovidest ning vajadustest. Teises peatükis, empiirilises osas on ülevaade Pärnu linna Rannapargist ning teostatud uuring erivajadustega küllastajate ligipääsetavusest Pärnu linna Rannapargis. Töö lõpeb järelduste ja ettepanekutega Pärnu Linnavalitsusele.

1. AVALIKE ROHELADE LIGIPÄÄSETAVUSE ARENDAJATE ERIVAJADUSTEGA KÜLASTAJATELE

1.1. Avalike rohealade ligipääsetavus

Turismiturul on viimaste aastakümnetel kasvanud ligipääsetav turism, mis pakub majanduslikke ja sotsiaalseid võimalusi mitmele sektorile. (Gavioli et al., 2025, lk 2) Ligipääsetavat turismi käsitletakse kui turismiliiki, mis hõlmab teenuseid, rajatisi, infrastruktuuri ja kaasavaid turismipakette, mis vastavad erinevate turistide vajadustele. Sinna alla kuuluvad puuetega ja erivajadustega inimesed, sealhulgas lapsed, vanurid, pered, püsiva ja ajutise puudega inimesed, allergikud, toidutalumatuses inimesed jne. (Quattrone, 2025, lk 1–2) Ligipääsetav turism on kaasavama ühiskonna arendamiseks oluline. See loob tingimused, et kõik saaksid turismikogemusi nautida. Turism rikastab inimesi mitmes mõõtmes. (Teixeira et al., 2024, lk 1) Ligipääsetava turismi eeliste hulgas on asjaolu, et see soodustab lähedust, aktiveerides turismi pakkumist marginaalsetes sihtkohtades või väiksematel territooriumitel ning vähendades turismi hooajalisust. Peamiselt eelistavad ligipääsetavat turismi puuetega turistid, kes moodustavad ühe olulise osa ligipääsetava turismi sihtrühmast. (Quattrone, 2025, lk 3) Ligipääsetava turismi eesmärk on kaasavam ühiskond, parandades turismis ligipääsetavuse tingimusi, eriti inimestele, kes on teatud tüüpi puuetega (füüsiline, visuaalne, kuulmis- või intellektipuu) või kellel on teatud erivajadused. (Teixeira et al., 2024, lk 2–3)

Ligipääsetavuse mõiste turismis viitab erinevatele meetodile, vahenditele või lähenemisviisidele, mis muudavad keskkonna, tooted, teenused ja teabe kättesaadavaks kõigile inimestele, sealhulgas puuetega või erivajadustega inimestele. See tagab, et igaüks, olenemata võimalikest konkreetsetest vajadustest, pääseb kavandatud ressurssidele tõhusalt ligi. (Teixeira et al., 2024, lk 3) Ligipääsetavus on üldine termin, mida kasutatakse toote, seadme, teenuse või keskkonna kättesaadavuse määramiseks kõigile sihtrühmadele. Ligipääsetavust võib mõista kui inimese võimalust, kellel on

võime jõuda ja kasutada huvipakkuvaid kohti ning tegevusi ilma, et nad kohtaksid füüsilisi, struktuurseid või disainitõkkeid. (Asiedu-Ampem *et al.*, 2024, lk 1) Samuti on ligipääsetavus näitaja, mis näitab läbi kasutaja silmade soovitud sihtpunkti või kohale jõudmise lihtsuse taset. Linnaruumi planeerimisse ja protsessidesse tuleb algselt kaasata ka ligipääsetavus, sest selle puudumisel võib põhjustada vastava teenuse kättesaadavuse piiratud või täielikku takistust. Ligipääsetavus on oluline tegur otsustajale uute sihtkohtade valimisel. (Kemec & Abdalkarim, 2023, lk 27)

Rohealad ehk haljasalad on linnapiirkonnas asuvad alad. Linna rohealad võivad olla avalikud või privaatsed erinevates linnapiirkondades. (Kamble *et al.*, 2022, lk 290) Avalikud rohealad on kõigile kättesaadavad nagu näiteks linnapargid. Privaatsed rohealad on piiratud või suletud avalikkusele. Haljasalade alla kuuluvad pargid, aiad, metsad ja looduskaitsealad. Need võivad esineda kesklinna piirkondades, elamu- ja eeslinnapiirkondades või hoopiski tööstuspiirkondades. Haljasalad loovad mitmekülgeid süsteeme, mis võivad olla osa linna looduslikust süsteemist või tükike kaitsealade ökoloogilisest süsteemist. Haljasalad on multifunktsionaalsed, sest kaitsevad ka keskkonda. (Wysmulek *et al.*, 2020, lk 2)

Linna rohealadel on oluline roll inimeste vajaduste lahendamisel ja elukvaliteedi parandamisele. Rohealad on olulised füüsilise ja vaimse tervise jaoks. Ligipääs rohealadele aitab leevendada vaimset rahulolulust, edendab füüsilist tervist, vähendab kroonilisi haigusi, stressi taset ning parandab psühholoogilist heaolu. Samuti annavad avalikud rohealad linnaelanikele võimaluse viibida looduses linnas sees ja pakuvad mitmekesist kogemust. (Kamble *et al.*, 2022, lk 291) Samuti on rohealal üks olulisemaid aspekte ühe kaasava linna loomises ja arendamises. Iga inimene loeb ja kõigil on võrdne ligipääs rajatistele. Rohealad, mis pakuvad ligipääsu võimalust ja ohutust, võivad aidata tulevikus tagada teistele või uutele linnadele võimaluse pakkuda kõigile paremat elukvaliteeti. (Selanon & Chuangchai, 2024, lk 79)

Linna rohealade ja nende võlu edu sõltub suuresti ligipääsetavusest. Kvaliteet, kättesaadavus, teekond, aeg, parkimine ja ohutus - neid peetakse peamisteks omadusteks, mis mõjutavad roheala edukat kasutamist. (Kemec & Abdalkarim, 2023, lk 25) Avalike rohealade enim rõhutatud kriteerium on ligipääsetavus. Kuigi ligipääsetavus on avaliku roheala põhikvaliteet, ei ole see üksinda piisav inimeste avaliku roheala kasutamise

suurendamiseks. Avaliku ala ligipääsetavuse puhul tuleb arvesse võtta peale füüsilise ligipääsetavuse ka tegavuste, teabe ja visuaalsed ligipäästevust ning sotsiaalsed ligipääsetavust ehk ligipääsetavus kõigile sotsiaalsetele rühmadele. Erinevate tegevuste, rajatiste ja avaliku roheala osade nähtavus toetab ka koha turvalisust erinevatel kellaaegadel. Visuaalne nähtavus suurendab avalikkust ja teeb inimestele nähtavaks erinevad võimalused ning rajatised. (Ghavimi *et al.*, 2025, lk 10–11) Puuetega turistide vajadus on teha kindlaks ligipääsetavad ja eelkõige nende vajadustele vastavad struktuurid. Kõigi puuetega või ligipääsetavusega seotud küsimuste kaasamine informatsiooni on kõigile kättesaadavate turismivormide rakendamisel ülioluline. (Beltramo *et al.*, 2022, lk 3) Ligipääsetavuse aspektid, mida varem uuriti, hõlmavad pargi lähedust ja ligipääsu lihtsust, nagu ühistranspordi ja parkimise kättesaadavus aga ka ümbritsevate alade kõnnitavust. Üldiselt toetavad tulemused tugevalt seda, et parem ligipääsetavus suurendab parkide kasutamist ja suurendab rahulolu. (Wu *et al.*, 2025, lk 2)

Ligipääsetav turism on viimastel aastatel oluliselt kasvanud ning pakub nii majanduslikke kui ka sotsiaalseid võimalusi mitmetele sektoritele. Ligipääsetav turism hõlmab teenuseid, infrastruktuuri ja turismipakette, mis vastavad erinevate inimeste vajadustele. Avalikud rohealad parandavad linnakeskkonnas elukvaliteeti, toetavad füüsilist ja vaimset tervist ning loovad võimalusi kaasavale linnale. Ligipääsetavuse parandamine suurendab parkide kasutamist ja küllastajate rahulolu. Arvestada tuleb kõikide puute ja erivajadustega inimestega.

1.2. Turismisihtkoha arendamine topelt-teemandi mudeliga

Linnad peavad olema jätkusuutlikumad, ligipääsetavamad ja võrdsemad. Siiani on linnad tunnistanud rajatiste tekkele, mis pole kaugeltki piisav kaasatuse saavutamiseks. Kaasatavus on toetav lähenemisviis, mis väärtustab ja hõlmab võrdselt kõigi linna sidusrühmade, sealhulgas marginaliseeritud rühmade panust arenguprobleemide lahendamisel. Linnaruumi arendamisel on mõjutavad tegurid valitsus, erasektor ja kogukond, kellel on arendamisel omad rollid. Nende kõigi osalemine on kaasava linnaruumi arendamise edendamiseks hädavajalik. (Ntakana *et al.*, 2023, lk 2)

Valitsus on esimene sekkuv muutuja ja suurim mõjutaja kaasava linnaruumi loomisel. Olgu see siis kohalikul või riigi tasandil, on valitsusel on linnaruumide loomisel suur panus, eriti poliitika kujundamise seisukohalt. Valitsused rakendavad koostöös erasektoriga linnaruumide arendamiseks või haldamiseks avaliku ja erasektori partnerlusi. Linnaruumi arendamisel ei teki kaunid kohad niisama, vaid on valitsuse ja erasektori ühiste jõupingutuste tulemus. Omavalitsuse üks olulisemaid ülesandeid ja veelgi olulisem suund kaasava linnaruumi arendamiseks on tagada linnaelanikele ja külalistele kõrge turvalisuse tase. Valitsuste, erasektorite ja kogukondade vahelised loomingulised partnerlused on linna edasiseks arenguks olulised. (Ntakana *et al.*, 2023, lk 3)

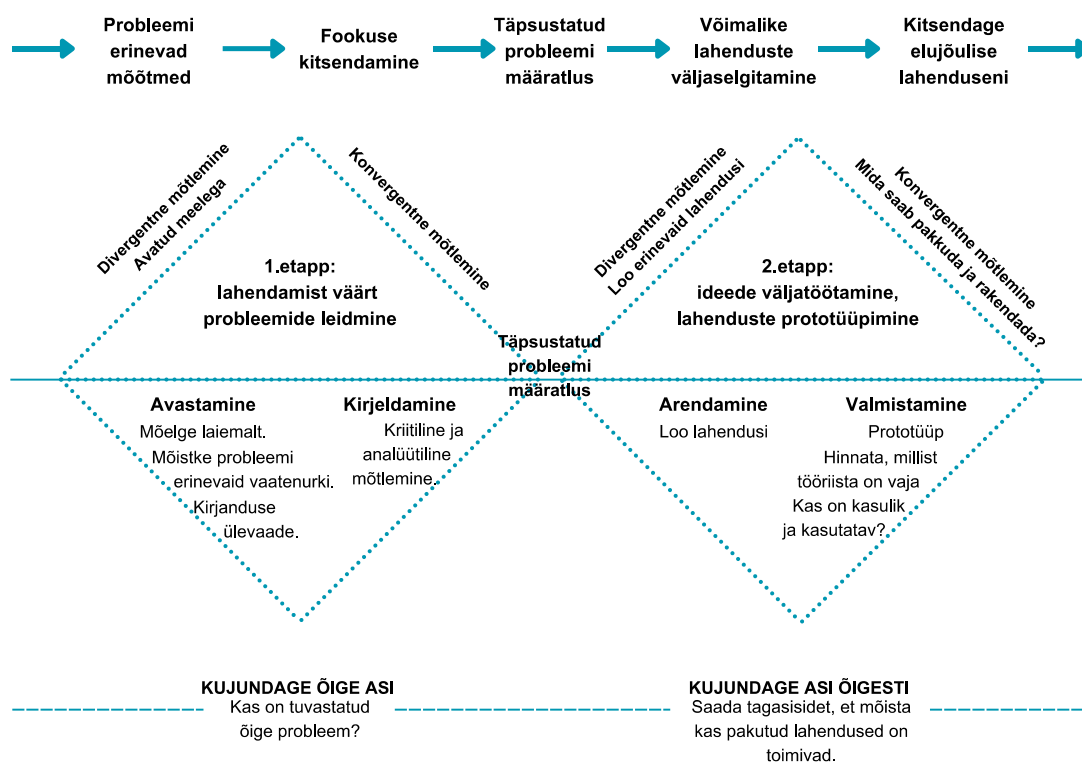
Erasektor on kaasava linnaruumi arendamisel teine sekkuv muutuja ja suurim mõjutaja. Näiteks linna kõrge kuritegevuse tase on tõsine takistus linna ruumilisele ja majanduslikule arengule, mille tõttu ettevõtted kolivad ohutumatesse kohtadesse. Erasektori huvides on linnade elukvaliteedi parandamisele kaasa aidata, kuid seda ei mõisteta alati. Linnastumisest ja majanduskasvust tingitud kiiret linnaarengut mõjutavad erinevad elemendid, sealhulgas erasektor ning sellel on otsene ja kaudne mõju loodusvaradele ning linna jätkusuutlikkusele. Lõpuks teevad linnad koostööd erasektoriga avalike ruumide planeerimisel, arendamisel, hooldamisel ja haldamisel. (Ntakana *et al.*, 2023, lk 3)

Linnaruumi arendamine ei ole täielik ilma kodanikuühiskonda kaasamata. Suurimaks mõjutajaks kaasava linnaruumi loomisel on ka lõppkasutajaid. Kui ühiskonnale ei ole tagatud linnaruumis ohutus ja turvalisus, siis tekib suurem nõudlus suletud kogukondade järele. Kodanikuosalus on linnaarengu põhijoon. Linnaruumi planeerimisprotsessides peab ühiskond olema pidevalt kaasatud, sest siis saavutatakse paremad tulemused. (Ntakana *et al.*, 2023, lk 3)

Linnaruumi arendamiseks on hea kasutada disainimõtlemise lähenemisviisi, sest see kaasab inimesi, kes osalevad oma linna ümberkujundamises või arendamises (Simon, 2023, lk 190). Disainimõtlemine ühendab teostatavuse, elujõulisuse ja ootuse. See on toodete ja inimeste vaheliste suhete analüüsiprotsess, mis viib empaatiani, mille käigus püütakse mõista kellegi teise mõtlemist tema enda vaatenurgast. Disainimõtlemise arutelu hõlmab ajurünnakut ideede leidmiseks, kus osalejad saavad arutada oma tundeid ja

mõtteid, et luua laialdasi valikuid või võimalusi. Kujundamise protsess hõlmab ideede kujundamist millekski, mis annab ülevaate ideedest. Selles etapis puudutab see enamasti visuaalse mudeli loomist. Projektide jaoks sobib 3-D visualiseerimine ehk prototüüp. See sobib paremini hoonete, teenuste või tegevuste modelleerimiseks, mis võib olla pärit ajurünnakust. Protsessid keskenduvad aga sisuliselt inimkesksele lähenemisele. (Gozzoli *et al.*, 2022, lk 5)

Topelt-teemandi mudelit on võimalik kasutada konkreetse probleemi, projekti, toote või teenuse jaoks (He *et al.*, 2023, lk 101). Topelt-teemandi mudeli pakkus välja Ühendkuningriigi disaininõukogu (Tsai & Chen, 2024, lk 5). Topelt-teemandi mudel rõhutab, et disainiprotsessi tuleb kaasata ka divergentsed ja konvergensed kaalutlused ehk lahknevad ja koonduvad kaalutlused (Tsai & Chen, 2024, lk 6). Protsessi on vajadusel võimalik korrata, mille jaoks on vaja pidevat uurimist ja arendamist. (He *et al.*, 2023, lk 101) Igas etapis on toetavad tegevused, mis on omavahel seotud ja aitavad protsessi läbida (Hanifah *et al.*, 2023, lk 2). Topelt-teemandi üheks olulisemaks põhimõtteks on kaasata ja teha koostööd lõplike tarbijatega. See annab rohkem informatsiooni ja aitab paremini läbida protsessi. Sellisel juhul saab olla kindel, et lõplik lahendus vastab kasutajate vajadusele. (Johnson *et al.*, 2024, lk 2) Mudel koosneb neljast etapist: avastamine, kirjeldamine, arendamine ja valmistamine (vt joonis 1) (He *et al.*, 2023, lk 2).

Joonis 1. Topelt-teemandi mudel. Allikas: Simon, 2023, lk 191 (autori poolt tõlgitud)

Avastamise etapis viiakse läbi kasutajauuringud nende vaatenurgast, mille käigus tehakse kindlaks kasutaja vajadused ja disainivõimalused (He *et al.*, 2023, lk 2) See aitab jõuda probleemi juurteni ning aitab vaadata probleemi teistest vaatenurkadest. Ühest vaatenurgast piirdudes jäävad tähelepanuta erinevad mustrid, seosed ja ohud. (Shen *et al.*, 2024, lk 654) See etapp on oluline, sest mida põhjalikumalt infot otsitakse ning probleemi vaadeldakse mitmete kasutajate vaatenurgast, seda paremini on võimalik probleemi terviklikumalt mõista (Shen *et al.*, 2024, lk 655)

Kirjeldamise etapis tehakse kokkuvõtte eelmisest etapist uuritule, kus tuuakse välja kasutaja olulisemad punktid (He *et al.*, 2023, lk 2). Kõige keerulisem aspekt on teadmiste saamiseks õigete küsimuste esitamine. Koostatakse hüpotees, mis on vajalik tööplani koostamiseks. Etapis on oluline disainipädevus, et raamida probleem ja see ümber kujundada. Probleemi raamistamisel tuleb määratleda probleemi piirid ja selle ulatus. Ümberkujundamine võimaldab kaaluda erinevaid seisukohti ja sõnastada hüpoteese, mis ei olnud esialgselt ilmsed. (Shen *et al.*, 2024, lk 655)

Arendamise etapis luuakse funktsionaalne raamistik ja prototüüp lahendusele (He *et al.*, 2023, lk 2). Eesmärgiks ei ole luua täiuslik või lõplik toode, vaid protsessi käigus õppida. Etapis arendatakse aktiivselt lahendusi, katsetatakse ja täiustatakse. Erinevaid lahendusi katsetades ja eksperimente tehes on võimalik kindlaks teha, milliseid võimalusi tasub edasi arendada ja milliseid mitte. Iga katsetus viib lähemale täiuslikule ja kindlale lahendusele. (Shen *et al.*, 2024, lk 655)

Valmistamise etapis testitakse välja töödeldud lahendust koos kasutajatega (He *et al.*, 2023, lk 2). Selles etapis koondub arendus lõplikuks tulemuseks ja kasutab ära eelnevate etappide pädevused. Tehakse viimased viimistlused ja seejärel rakendatakse. (Shen *et al.*, 2024, lk 655)

Ligipääsetavuse tingimuste loomine turismis on muutunud üha olulisemaks. Siiski eksisteerivad endiselt mõned ligipääsetavuse takistused, mis piiravad ligipääsetava turismi täielikku realiseerimist. Füüsilised tõkked (nt arhitektuur ja tugivahendite puudumine) ning suhtlemis- ja teabetõkked (nt punktkirja puudumine, pimedatele kasutajatele mõeldud audiogiidide puudumine või tõlke puudumine) loovad takistused, mis ohustavad turismitegevuste elluviimise võimet ja sõltumatust. (Teixeira *et al.*, 2024, lk 2–3) Kuna võrdõiguslikkuse tähtsus ühiskonnas kasvab, ei tohiks linnapargid eirata puuetega inimeste ruumikasutuse kontseptsiooni. (Selanon *et al.*, 2022, lk 5) Avaliku poliitika kujundamisesse tuleks kaasata erinevad sihtrühmad. See eeldus on oluline siis, kui käsitletakse säästliku turismi, puuetega inimesi ja looduspiirkondasid. (Bianchi *et al.*, 2020, lk 2) Ühiskonna kaasamine rohealade planeerimisse suurendaks sotsiaalset ja majanduslikku kasu. Siiski on universaalse disaini ja haljasalade vahelist seost vähe uuritud. (Selanon *et al.*, 2022, lk 7)

Võrdse ligipääsu võimaldamine on oluline rohealade planeerimises ja kujundamises. Selle probleemi ennetamiseks või lahendamiseks on hea kasutada universaalset disaini. Universaalse disaini puhul kasutatakse standardsete põhimõtete kogumit, mis sobib kõigile keskendades kasutajate võimetele nende erinevatel eluetappidel (Selanon & Chuangchai, 2024, lk 79).

Universaalne disain koosneb seitsmest põhimõttest:

- 1) disain erinevate võimete inimestele;

- 2) kasutusmugavus ja paindlikkus;
- 3) lihtne ja intuiivne kasutamine;
- 4) disain edastab vajalikku teavet;
- 5) disain minimeerib ohud ja kahjulikud tagajärjed;
- 6) madal füüsiline pingutus;
- 7) sobiv suurus ja ruum kasutamiseks ning lähenemiseks. (Selanon & Chuangchai, 2024, lk 79)

Nende põhimõtete kehtestamisel roheala kujundamises on mõistlik metoodikat tugevdada, seda siis kui eesmärk on olla kõikidele kasutajatele võimalikult ligipääsetav. Kui alguses tundusid spetsiaalselt puuetega ja erivajadustega inimestele tehtud kujundused tõhusad, siis vaadatakse nende arendamise võimalusi uuesti üle, et need oleksid kaasaegsed. Puuetega inimeste arvu kasvuga on hakatud universaalse disaini põhimõtteid ülemaailmselt kasutama üha sageli (Selanon & Chuangchai, 2024, lk 79). Linna infrastruktuuri, rajatiste ja teenuste arendamine, mis on projekteeritud ja ehitatud järgides ligipääsetavuse või universaalse disaini põhimõtteid planeerimise ja projekteerimise algetappidel, toovad kaasa lisakulusid. Siiski saavad selle tulemusel kõik teenusekasutajad palju rohkem kasu ühiskonnast (Selanon et al., 2022, lk 7)

Topelt-teemandi mudel on linnaruumi ja turismisihtkohtade arendamisel tõhus disainimõtlemise tööriist, mis aitab kaasata erinevaid sidusrühmi ning lõppkasutajaid. arendamisel on oluline roll nii valitsusel, erasektoril kui ka kodanikuühiskonnal – kõik peavad panustama kaasava ja turvalise linnaruumi loomisse. Disainimõtlemine aitab mõista lõppkasutajate vajadusi ning arendada lahendusi, mis parandavad ligipääsetavust ja kaasatust. Topelt-teemandi mudel võimaldab luua prototüüpe, testida ideid ja kaasata kasutajaid, et lõpptulemus vastaks sihtgrupi ootustele ja vajadustele

1.3. Erivajadustega külastajad ning nende ootused, soovid ja vajadused

Erivajadusega võib olla isik, kes vajab abi mis tahes puude või arenguhäirete tõttu käitumuslikes, kognitiivsetes, emotsionaalsetes, füüsilistes, akadeemilistes või sotsiaalsetes oskustes. See võib mõjutada nende käitumist, füüsilist ja vaimset arengut, suhtlemist, õppimist ja enda eest hoolitsemist. Erivajadusega inimesed vajavad

erihooldust, sealhulgas teraapiat, eriharidust, ravimeid jms. Paljud saavad enda ülalpidamisega hakkama, aga mõned vajavad selleks hooldajat, spetsiaalseid tingimusi ja vahendeid või kohtlemist. (Harmon, 2023)

Erivajadused saab liigitada füüsilisteks ja vaimseteks. Erivajadusega inimesel võib olla rohkem kui üks puue. Füüsiline erivajadus mõjutab inimest füüsiliselt või meditsiiniliselt. Selleks võib olla liikumine või liigutamine. Füüsiliste erivajaduste alla kuulub pimedus, kroonilised haigused, kaasasündinud häired, kurtus, liikumistakistused ja traumaatiline ajukahjustus. Vaimsed erivajadused mõjutavad käitumist, kognitiivseid oskusi, emotsioone, õppimist ja sotsiaalset suhtlemist. Vaimsete erivajaduste alla kuulub autismispektri häire, bipolaarne häire, depressioon, dementsus, Downi sündroom, õppimishäired, maaniad, foobiad ja skisofreenia. (Harmon, 2023)

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni preambulis tunnistatakse, et puue on „arenev mõiste“, kuid rõhutatakse ka, et „puue tuleneb puuetega inimeste vastastikusest mõjust ning hoiakutest ja keskkonnatõketest, mis takistavad nende täielikku ja tõhusat osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel“ (Organization & Bank, 2011, lk 4). Puude mõiste areng läbi ajaloo on mõjutanud seda, kuidas me mõistame ja käsitleme puuet. Kaasaegsetes ühiskondades aktsepteeritakse puuet tingimusena, mis takistab indiviidi ühiskonda integreerumist. Puude määratlus võib olenevalt sotsiaalsest ja kultuurilisest kontekstist erineda ning need erinevused võivad mõjutada puuetega inimeste elusid. (Atik, 2024, lk 115)

Kuigi kirjanduses on tähelepanu suunatud turismi kättesaadavusele puuetega inimestele, jääb selle fookus mõnevõrra kitsaks. Kaasav arusaam puuetega inimeste turismi tähendusest ja kogemustest. Vähem tähelepanu on suunatud vaimupuudega inimestele. Seetõttu on teadmised vähesed selle kohta, kuidas potentsiaalselt suuremate tugivajadustega inimeste rühmad reisimisega tegelevad. (Gillovic et al., 2024, lk 156) Vaimupuue saab alguse lapsepõlves või lapse sünnist. Vaime puue ei ole haigus ise, vaid mõnel juhul on see haiguse tagajärg. (Jebril & Chen, 2021, lk 1) Vaimupuudega kaasnevad kognitiivsed ja sotsiaalsed funktsionaalsed vajadused võivad tekitada vajadust hooldaja järele. Vaimupuude alla kuulub intellektipuudega inimesed, kes võivad sõltuda ja toetuda hooldajale, kelle abi nad vajavad igapäevaelus ning reisimisel. (Gillovic et al., 2024, lk 155) Intellektipuue on puude seisund üldises vaimsetes võimetes, nagu loogiline

mõtlemine, probleemide lahendamine, planeerimine, abstraktne mõtlemine, akadeemiline õppimine ning kogemustest õppimine. Intellektipuue põhjustab suutmatust kohaneda teiste inimestega ning intellektipuudega inimeste suutmatust olla iseseisev ja võtta vastutust. See toob kaasa probleeme ühes või mitmes igapäevaelu aspektis. (Jebril & Chen, 2021, lk 1)

Puuetega ja erivajadustega inimestel puudub sageli samasugune liikumisvabadus, mis on ilma puueteta ja erivajadusteta inimestel. Liikumisvabadust eiratakse sageli, mille tõttu paigutus ja ümbruskond seavad tõkked igat tüüpi liiklejatele, eriti puudega ja erivajadustega inimestele. Erivajadusega inimesed puutuvad kokku takistustega, mis võtab neilt ära juurdepääsu. Maailma Terviseorganisatsioon on määratlenud juurdepääsetavuse tõketeks inimese keskkonnas olevaid tegureid, mis puudumise või olemasolu tõttu piiravad igapäevaelu. Takistused linnaruumis võivad vähendada erivajadustega ja puuetega inimeste liikumist, ligipääsu teenustele ja sotsiaalset osalust. (Asiedu-Ampem *et al.*, 2024, lk 2)

Ligipääs peab olema hoonetele ja teedele, mis on kasulik kodanikuelus osalemiseks ning oluline veel hariduse, tervisehoiu ja tööturul osalemiseks. Ligipääsetavuse puudumine võib muuta erivajadusega inimesed teistest sõltuvaks või neid üldse välistada. Näiteks, kui avalikesse tualettruumidesse ei ole ligipääs, siis on raskendatud erivajadustega inimestel igapäevaelus toime tulemine. (Organization & Bank, 2011, lk 170) Juurdepääsetavuse puudumine kahjustab puuetega turistide ja küllastajate vabadust ning rahulolu külästuse ajal. Puuetega ja erivajadustega inimestele suunatud juurdepääsetav keskkond ja hea teenus võivad parandada nende psühholoogilist ja seeläbi ka füüsilist heaolu. (Rubio-Escuderos *et al.*, 2025, lk 2)

Ligipääsmatud keskkonnad loovad takistusi osalemisele ja kaasamisele. Negatiivne keskkonnamõju võib tekkida näiteks kurdile ilma viipekeeletõlgita või ratastoolikasutajale hoones, kus puudub juurdepääsetav kaldtee, tualett või lift. Puuetega inimeste terviseseisundi parandamiseks, kahjustuste ennetamiseks ja tulemuste parandamiseks tuleks keskkonda muuta. Sellisteks keskkonna muudatusteks tuleb paika panna miinimumstandardid, millele võivad kaasa aidata õigusaktide loomine või poliitikamuudatused. Abiks võib olla ka suutlikkuse suurendamine või tehnoloogiline areng. (Organization & Bank, 2011, lk 4) Kogemused näitavad, et vabatahtlikud

jõupingutused ligipääsetavuse osas ei ole takistuste kõrvaldamiseks piisavad. Vaja on hoopis kohustuslikke miinimumstandardeid. Näiteks Ameerika Ühendriikides esimest vabatahtliku ligipääsetavuse standardit ei järgitud, mille tõttu võeti vastu esimene juurdepääsetavuse seadus, mis aitas kaasa standardite järgimisele. Paljudes riikides, kus võeti ligipääsetavuse meetmeid varakult kasutusse, on aja jooksul arendatud. (Organization & Bank, 2011, lk 173) Riiklikud puuetega inimeste õiguste poliitikad on jõustunud mitmes riigis. Siiski on endiselt ebaselge, milliseid edusamme on kohalikud omavalitsused teinud plaanide väljatöötamisel ja ligipääsetavuse parandamise elluviimisel. (Asiedu-Ampem *et al.*, 2024, lk 2)

Olulisteks keskkonnateguriteks on veel teadmised ja hoiakud, mis mõjutavad kõiki teenuste osutamise ja ühiskonnaelu valdkondi. Puuetega inimestele ligipääsetavama keskkonna loomiseks tuleks alustada teadlikkuse tõstmisest ja negatiivsete hoiakute kaotamisest. Negatiivsetel hoiakutel ja käitumistel on kahjulik mõju, mis toob kaasa negatiivseid tagajärgi, nagu madal enesehinnang või vähenenud osalus. Inimesed, kes tunnevad end oma puude tõttu ahistatuna, väldivad mõnikord avalikes kohtades käimist või rutiinide muutmist. Nad peavad silmitsi seisma diskrimineerimisega isegi tervishoiuasutustes. Negatiivne suhtumine ja teadmatuse võib põhjustada puuetega inimeste negatiivset kohtlemist, nagu näiteks kiusamist. (Organization & Bank, 2011, lk 6) Teadlased väidavad, et puuetega inimeste osalemise kõige kriitilisem takistus on negatiivsed hoiakud. Neid saab lahendada teadlikkuse tõstmise kampaaniate, koolitusvõrgustike ja haridusprogrammide kaudu, mis on suunatud linnaplaneerimisele ja avalikku sektorit teenindavale personalile. Näiteks riiklikud teavitus- ja sihipärased kommunikatsioonikampaaniad, mille eesmärk on suurendada puuetega inimeste aktsepteerimist ja enesehinnangut. Lisaks füüsilise infrastruktuuri ümberseadistamisele, et toetada juurdepääsetavat turismi, on ülioluline puuetega inimestele täpse juurdepääsetavuse teabe pakkumine enne väljavalitud sihtkohtadesse reisimist ning reisimise ajal. Siin on tohtu hulk näiteid linnadest, kus on vähem kogemusi puuetega inimeste turismivajaduste haldamisel. Tihti esineb teabe- ja reklaammaterjale, mis ei anna puuetega ja erivajadustega inimestele põhiteavet, kaasavat keelt kuni puuetega inimeste esindamiseni. (Duignan *et al.*, 2023, lk 4) Näiteks on paljudel Jaapani kodulehtedel juurdepääsetavuse teave olemas, aga ingliskeelne versioon on poolik või puudub täielikult. See on ilmselgelt takistuseks jaapani keelt mitterääkivale külastajale. (Duignan

et al., 2023, lk 8) Soovide, ootuste ja vajaduste rahuldamine peab algama teadlikumalt. See nõuab sügavamat arusaamist sellest, mis on puue ning igapäevaelu väljakutsed, millega elanikud ja turistid silmitsi seisavad. Väidame, et „kogu elu“ lähenemisviis, kus juurdepääsetavuse kõik aspektid on täielikult integreeritud juurdepääsetavasse turismi, on võtmetähtsusega, kuid praktikas on see endiselt väljakutse. Seetõttu on vaja märkimisväärset tähelepanu pöörata poliitika- ja juhtimislahenduste väljatöötamisele hoiakute mõjutamiseks, et ületada puuetega inimeste häbimärgistamine. Kõik sidusrühmad peavad tegema koostööd ühise eesmärgi nimel. (Duignan *et al.*, 2023, lk 12)

Erivajadusega ja puudega inimesed peavad tegema enne piirkonna külastamist sügavat eeluuringut, et teada saada mida, kas ja kuidas on võimalik teha ning milline on ligipääsetavus. Eelnevates uuringutes osalejad on kirjeldanud, et rohealade ligipääsetavus avaldas nii positiivseid kui ka negatiivseid tagajärgi nende psühholoogilisele ja sotsiaalsele heaolule. Kõige sagedamini kirjeldatud tagajärg oli nende osaluse taseme muutus, mis omakorda võib kaasa tuua tajutava sotsiaalse tõrjutuse. Piiratud juurdepääs töö kaasa ka iseseisvuse tajutava kaotuse. Erivajadusega ja puuetega inimeste jaoks on liikumisvabadus heaolu lahutamatu osa. Ligipääsetavad rohealad suurendavad iseseisvust ja osalemist erivajadustega inimeste jaoks olulistes rollides ning tegevustes. Kuigi kogukonna tegevuse takistused on sageli osa liikumispuudega inimeste elust, pakub juurdepääs kohalikele väliruumidele, näiteks parkidele, lihtsaid võimalusi juurdepääsetavaks meelelahutuseks. Uuringust selgus, et kui juurdepääsetavuse tõkked piirasid nende osalemist välitegevustes, kirjeldasid osalejad sotsiaalse tõrjutuse ja iseseisvuse kaotuse tunnet. Uuringus osalejad tuvastasid ka füüsilise, vaimse ja sotsiaalse kasu, mida nad said haljasaladele juurdepääsust. (Murphy *et al.*, 2025, lk 3–6)

Puuetega inimesed teevad vähem ja lühemaid reise ning kasutavad transporditeenuseid harvemini kui teised reisijad. Takistused reisimisel sõltuvad inimese identiteedist ja võimetest. Igat tüüpi puuded võivad mõjutada kõndimist, sõitmist, navigeerimist ja otsuste tegemist. Samamoodi võivad puuetega inimeste transpordivõimalused hõlbustada või takistada kaasamist, ühiskonna- ja kodanikuelus osalemist ning iseseisvat liikuvust. Puuetega inimesed kogevad reisimisel ka sotsiaalseid takistusi. Avaliku ruumi sotsiaalne olemus põhjustab arusaamu, hoiakuid ja aktsepteerimist, mis mõjutavad inimeste enesetunnet reisimise ajal. Negatiivsed sotsiaalsed kogemused, nagu ahistamine või

diskrimineerimine, vähendavad puuetega inimeste juurdepääsu, mõjutades liikuvust, iseseisvust ja enesekindlust. (Levine & Karner, 2023, lk 67–68)

Eranditeks on turismiorganisatsioonide parimad tavad, nagu erinevad juurdepääsetavuse tööd, mille keskmes on kaasamine, keskendudes tõkete kaotamisele. Seetõttu ei ole üllatav, et on kutsutud ülesse kasutama lähenemisviisi, milles on täielikult integreeritud juurdepääsetava turismi põhiväärtused – sõltumatus, võrdsus, väärikus. See jääb siiski madalaks prioriteediks, hoolimata sellest, et vabaaja veetmise kohad, turism, üritused ja külalislahkus on kurikuulsad puuetega inimeste diskrimineerimise poolest. (Duignan *et al.*, 2023, lk 4)

Teabe- ja suhtlusbarjäärid mängivad olulist rolli puuetega inimeste juurdepääsu kriitilisele teabele, muutes teatud keskkonnad ligipääsmatuks juba enne sihtkohta jõudmist. Uuringud näitavad, et turundus mängib otsustavat rolli, sest ligipääsetavuse teabe olemasolu tõstab puuetega inimeste motivatsiooni külastada sihtkohti. (Duignan *et al.*, 2023, lk 8) Puuetega inimeste õiguste eest hoolitsemisel on oluline roll ürituste või sündmuste planeerimise algusfaasis. See väldib negatiivset reklaami erinevate turistide, külastajate ja elanike jaoks. (Duignan *et al.*, 2023, lk 13) Puuetega turistid ja külastajad moodustavad mitmekesise rühma, mis hõlmab erinevat tüüpi inimesi ning puude astmeid. Siiski on neil ühine seisukoht juurdepääsetava sihtkoha kasuks, tunnistades, et ligipääsetavus parandab nende reisimist, kogemusi, puhkuse nautimist ning üldist elukvaliteeti ja heaolu. Oluline on see, et on ka inimesi, kelle puuet või erivajadust pole veel ametlikult tunnustatud, kuid kes vajavad ka ligipääsetavaid ruume: eakad, turistid, külastajad ja ajutise erivajadusega inimesed (näiteks pärast õnnetust) jpt. (Rubio-Escuderos *et al.*, 2025, lk 5)

Ligipääsmatus võib põhjustada kõnniteede vähenenud laius, mis tavaliselt ei ole laiem kui üks meeter (Mitropoulos *et al.*, 2023, lk 11). Kuna kõnniteede laiendamine kõigil probleemsetel teelõikudel on võimatu, tuleks nõuda selliseid sekkumisi vajavate teelõikude kindlaks tegemist (Mitropoulos *et al.*, 2023, lk 12). Lisaks esineb äärekivide puudumist või nende halb seisukord ning vale kõrgus. Ülekäiguradade puhul on samuti probleeme, nagu kehvad seisukorrad. Ligipääsmatus tuleneb peamiselt ohutusprobleemidest, sealhulgas paljudest takistustest kõnniteedel. Lisaks on leitud, et ülekäiguradade värvus on halvasti säilinud ja paljudel juhtudel puuduvad märgistavad

sildid. Enamikel ülekäiguradadel puuduvad helihoiatused või vastav teekate pimedate inimeste juhendamiseks. (Mitropoulos *et al.*, 2023, lk 11) Sekkumistel tuleks keskenduda ka muudel õuealadel esinevate ohtude õigele tuvastamisele ning suunaviitade ehitamisele. Väga oluline on teekatte ja ristmike regulaarne hooldus. Samal ajal peaks esmatähtis olema ka selliste väljaulatuvate elementide asetamine maapinnale, mida pimepulkasid kasutavad inimesed ei suuda tuvastada. Nägemisprobleemidega inimeste puhul tuleks nende hoiatamiseks kasutada signaale, mis kiirgavad samaaegselt valgus- ja helisignaale. Need tuleks asetada nii ülekäigukohtadesse kui ka ajutiste või püsivate takistuste juurde kõndimise piirkondades. Kõnniteedel esinevad osalised sekkumised on praktiliselt ebaefektiivsed, kuna need piiravad pidevat liikumist. Peamisteks probleemideks on pideva ligipääsetava kõnnitee võrgustiku, parkimiskohtade, ohutute ülekäiguradade ja puuetega inimeste infrastruktuuri puudumine. (Mitropoulos *et al.*, 2023, lk 12)

Erivajadustega külastajad on väga mitmekesine sihtrühm, kelle hulka kuuluvad nii füüsilise, visuaalse, kuulmis- kui ka intellektipuudega inimesed. Sageli keskendutakse ligipääsetavuse arendamisel nähtavatele puuetele (nt ratastoolikasutajad, pimedad), kuid vähem tähelepanu saavad intellektipuudega inimesed, kelle vajadused võivad olla teistest erinevad ja spetsiifilisemad. Intellektipuudega inimeste kaasamine avaliku ruumi ja turismi arendamisse vajab rohkem tähelepanu, sest nad moodustavad märkimisväärse osa erivajadustega inimestest. Lõputöö keskendub just intellektipuudega turistide ligipääsetavusele, et pakkuda asjakohasemaid ja sihipärasemaid lahendusi nende kaasamiseks avalikesse rohealadesse.

2. ERIVAJADUSTEGA KÜLASTAJATE LIGIPÄÄSETAVUSE UURING PÄRNU LINNA RANNAPARGIS

2.1. Ülevaade Pärnu linna Rannapargi ligipääsetavusest

Rannapark asub Pärnu linnas ranna läheduses ja suurus on ligi 45 hektarit. Rannapark rajati 1882. aastal. (Puhka Eestis, *s.a.*) 1960. aastal tehti pargis suurejoonelisi uuendustöid. 2010. aastal rekonstrueeriti pargiala idaosa. (Aiapärlid, *s.a.*) Pargiala on jaotatud tegevuste ja kasutuse järgi erinevateks osadeks – peaväljak, kunsti väljak, seltskondlike mängude ja rahu väljak. Pargi keskel paikneb ringtee tüüpi jalgtee, mis ühendab pargi kõiki osi, väljakuid ja teid. Pärnu linna Rannapark on avatud aasta- ja ööpäevaringselt. (Puhka Eestis, *s.a.*)

Rannapark on liigirikkuselt teine linnapark Eestis ja seetõttu on looduskaitse all. Rannapargi mullastik on erakordselt toitainevaene. Park on silmitsi seisnud üleujutuste ja tormidega. Pargil on eriti väärtuslik osaliselt säilinud ajalooline teedevõrgustik. Rannapargi piirides paiknevad Mudaravila, Rannahotell, Rannasalong, Ammende villa jt 20. sajandi alguse arhitektuuripärlid. Rannapargis asuvad enam kui 100-aastast traditsiooni kandvad puiesteed, vanad tuulte käes viltukasvanud männid ja teised vanad puud, rohked puiesteed, merevaated, avatud pargiaasad ja villakruntide romantiline hoonestus. Kodumaistest liikidest on peamised puud pargis mänd, tamm, must lepp, vaher, sookask, kuusk ja pärn. Võõrliikidest kasvavad pargis läänepärn, euroopa lehis, serbia kuusk, pensilvaania saar, berliini pappel ja rumeenia mänd. Samuti kasvavad Rannapargis erinevad põõsad – pihlenelas, mägimänd, siberi konpuu ja lumemari. (Aiapärlid, *s.a.*)

Rannapargis on suurte puude varjus kaasajastatud istumiskohad, kus on võimalik pikniku pidada. Merepoolsel pargialal asub kaasaegne ja turvaline mänguväljak lastele.

Rannaparki läbib terviserada ja kergliiklustee, kus on ka rattad ja koerad lubatud. (Aiapärlid, s.a.)

Joonis 1 on märgitud Rannapargi kaart. Numbritega on märgitud erinevad väljakud, mis asuvad pargis. Samuti on kaardilt näha Rannapargi piiri, Rannapromenaadi ja Pärnu randa.

Joonis 1. Rannapargi kaart

Pargis on olemas tualetid, jalgrattaparkla ning erinevad toitlustuse kohad. Rannapark piirneb Rannapromenaadi ja rannaliiva-alaga. Rannapargi läheduses asuvad Pärnu ranna Muul ja Pärnu Rannaniidu matkarada koos vaatetorniga. (Aiapärlid, s.a.)

2.2. Uurimismeetod ja valim

Lähtudes töö eesmärgist on valitud kvalitatiivne uurimisviis, mis võimaldab teada saada erivajadustega inimeste personaalseid kogemusi, vajadusi ja ootusi ligipääsetavuse osas avalike rohealade külastamisel. Oluline on teada saada, millega erivajadusega inimesed kokku puutuvad, kui külastatakse avalike rohealaid ning millised puudused või takistused on avalike rohealade ligipääsetavuses. Kvalitatiivne uurimisviis põhineb mittestatistiliste ja mittestatistiliste andmete kogumisele. Kvalitatiivne uurimisviis

võimaldab uurida inimeste kogemusi, keelt, ajalugu ja kultuuri. Antud uurimisviisi kasutatakse sageli sotsiaal- ja humanitaarteadustes, kus tuginetakse erinevatele meetoditele – intervjuud, vaatlused, küsitlused ja arhiivuuringud. (Bhangu *et al.*, 2023, lk 39) Uurimisviisis saab kasutada vaatlust, et uurida osalejaid uuritavas keskkonnas. Intervjuu ja interaktsioon aitab selgitada vähem mõistetavat probleemi, olukorda või konteksti. Tänu antud tehnikatele on võimalik aru saada, kuidas inimesed oma maailma kogevad. See annab võimaluse näha tervikut osaleja vaatenurgast ja mõista nende kogemusi. Kvalitatiivse uurimisviisi eesmärgiks on selgitada, miks inimestel on teatud mõtted ja tunded, mis võivad mõjutada nende käitumist või kogemust. Kvalitatiivset uurimisviisi kasutatakse inimeste tunnete ja mõtete ülevaate saamiseks. (Sutton & Austin, 2015, lk 226)

Andmekogumise meetodina kasutas töö autor poolstruktureeritud intervjuud ja osalusvaatlust. Intervjuuga on võimalik uurida arvamusi, hoiakuid, kogemusi, käitumisi, protsesse või uuritava mõistmist ja arusaamist (Rowley, 2012, lk 261). Poolstruktureeritud intervjuu on mitmekülgne ja paindlik ning struktuuri jäikust on võimalik kohendada sõltuvalt uuringu eesmärgist ning küsimustest. Poolstruktureeritud intervjuu küsimused hõlmavad endas uuringu põhiteemasid, mille abil keskendutakse arutelus vajalikele teemadele. (Kallio *et al.*, 2016, lk 2955) Ettevalmistatud küsimused on abiks intervjuu alustamiseks. Intervjuu ajal on võimalik küsimuste järjekorda vahetada, nende sõnastust muuta või vajadusel lisaküsimusi esitada. Kui intervjuueeritav ei oska küsimusele vastata või ei saa küsimusest aru, siis on võimalik intervjuueerijal anda lisaselgitusi. (Õunapuu, 2014, lk 171–172)

Tabel 2 on intervjuude koostamise teoreetiline mudel. Intervjuu küsimusteks kasutati teoreetilises osas käsitletud teemasid ning olulisematest teemadest koostati küsimused.

Tabel 2. Intervjuude koostamise teoreetiline mudel

Küsimuste plokid	Küsimuste teema	Allikas
I plokk Avalike rohealade ligipääsetavus ja universaalne disain	Avalikud rohealad, nende arvamused, varustus ja ligipääsetavus.	(Kamble <i>et al.</i> , 2022), (Wysmułek <i>et al.</i> , 2020), (Kemec & Abdalkarim, 2023), (Asiedu-Ampem <i>et al.</i> , 2024), (Ghavimi <i>et al.</i> , 2025), (Selanon & Chuangchai, 2024), (Nielsen, 2024)
II plokk Linnaruumi arendamine topelt-teemandi mudeliga	Pärnu Rannapargi kogemused, puudused ja tugevused.	(Ntakana <i>et al.</i> , 2023), (Ghavimi <i>et al.</i> , 2025)
III plokk Erivajadustega külastajad ja nende ootused	Erivajadustega külastajate soovid, ootused ja vajadused. Tegevused/meetmed ligipääsetavuse parandamiseks.	(Duignan <i>et al.</i> , 2023), (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023)

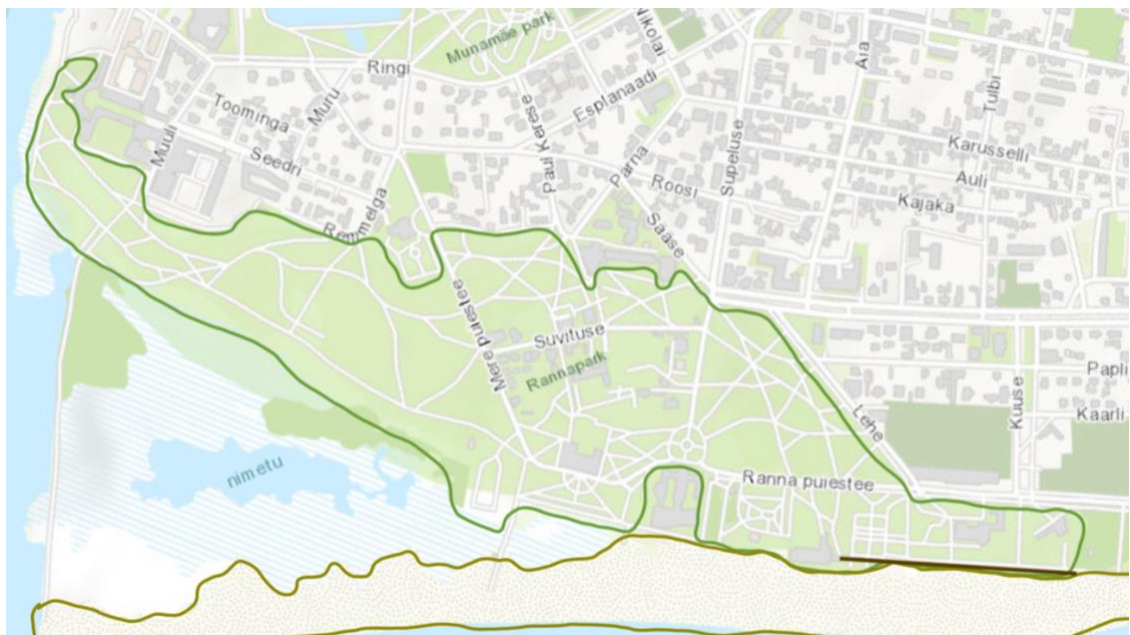
Olenevalt andmete kogumise meetodist, olgu selleks üks-ühele või fookusgrupi intervjuu, on andmete jäädvustamiseks erinevaid viise. Näiteks käsitsi kirjutatud märkmed või video- ja helisalvestus. Kui kasutatakse video- ja helisalvestust andmete kogumiseks, siis tuleb andmed enne andmeanalüüsi alustamist sõna-sõnalt transkribeerida. Helisalvestusele lisaks on soovitatav teha märkmeid, kus on täiendavalt kirjas muljed, keskkond, käitumised ja mitteverbaalsed vihjed, mida ei pruugi helisalvestusega tabada. Märkmed võivad anda olulise konteksti helisalvestuse andmete tõlgendamisel ja aidata meelde tuletada olukorrategureid, mis võivad andmeanalüüsi tegemisel olulised olla. (Sutton & Austin, 2015, lk 227)

Vaatlus võimaldab mõista, mida ja miks inimesed teevad ning mida uuritavad omistavad isiklikele kogemustele. Vaatluse käigus kogutud info märgitakse jooksvalt registreerimislehele. (Õunapuu, 2014, lk 159) Töö autor kasutas osalusvaatlust.

Osalusvaatlus nõuab uurija kaasamist uuritavas kontekstis. Osalusvaatlus põhineb jälgimisel, kuigi uurija osaleb täielikult uuritavas tegevuses ja võtab vastava rolli. Osalusvaatlus annab parema arusaama ja ülevaate uuritava kontekstist, mis on kasulik intervjuu küsimuste koostamisel. (Surawy-Stepney *et al.*, 2023, lk 96–97)

Osalusvaatlust viidi läbi Pärnu linna Rannapargis, astudes erivajadusega inimese rolli, samal ajal uurides ning hinnates Rannapargi ligipääsetavust erivajadustega külastajatele. Osalusvaatluse tarbeks koostati vaatlusleht (vt lisa 1), mille järgi vaatlust teostati. Osalusvaatlus viidi läbi 2025. aasta 17. aprillil. Joonis 2 näitab, kus töö autor viis läbi osalusvaatluse. Rohelise joonega piiratud ala on Rannapark ning osalusvaatlus viidi läbi terves Rannapargi alas.

Joonis 2. Osalusvaatluse ala

Intervjuude jaoks kasutab töö autor ettekavatsetud valimit, et valida vastajad, kes võivad anda kõige tõenäolisemalt sobiva tulemuse ja kasulikku teavet. Ettekavatsetud valimi kasutamise eelduses, et uuringu eesmärki arvestades võivad teatud inimesed omada ja anda olulisi seisukohti kõnealuste temade ning probleemide kohta, mille tõttu tuleb neid valimisse kaasata. (Campbell *et al.*, 2020, lk 653–654) Uuringu valimi moodustavad viis intervjuueeritavat, kellest 4 on erivajadusega inimesed ja 1 erivajadusega inimeste spetsialist (vt tabel 1). Intervjuul küsitletud inimesed on anonüümsed ja analüüsis ei too

autor välja inimesi nimeliselt. Intervjueeritavad on konfidentsiaalsuse tagamiseks kodeeritud E1–E4 ja S1.

Tabel 1. Ülevaade läbiviidud intervjuudest

NIMI / KOOD	LIIGITUS	LÄBIVIIMISE KUUPÄEV	KESTUS (MINUTITES)
E1	Erivajadusega inimene (Intellektipuudega)	17.04.25	31
E2	Erivajadusega inimene (Intellektipuudega, liikumisraskusega)	17.04.25	18
E3	Erivajadusega inimene (Intellektipuudega)	17.04.25	10
E4	Erivajadusega inimene (Intellektipuudega)	17.04.25	15
S7	Erivajadusega inimeste spetsialist	17.04.25	97

Intervjueeritavad leiti läbi erivajadustega inimeste päevakeskuse. Autor intervjueeris 4 erivajadusega inimest ja 1 erivajadusega inimeste spetsialisti (vt lisa 2). Autor jäädvustas andmeid käsitsi kirjutatud märkmetena ja telefoni helisalvestusega. Töö autor kasutas intervjuu helisalvestuse transkribeerimiseks rakendust Tekstiks.

2.3. Tulemuste analüüs

Käesolevas peatükis esitatakse temaatilise analüüsi tulemused. Intervjuude kodeerimise ja analüüsi tulemusel kujunes neli põhiteemat, mis on välja toodud teemapuul (vt lisa 3). Kuigi iga intervjueeritava ootused, soovid ja vajadused on ainulaadsed, esines ühiseid arusaamasid, kogemusi ning vajadusi.

Esimeseks peateemaks on avalike rohealade kasutamine ja nende olulisus. Intervjueeritavad ei olnud päris kindlad, mis võib avalik roheala olla (E1). Arvati, et avalik roheala on roheline muruplats (E2, E4) või siis park (E3). Avaliku roheala alla võivad kuuluda lisaks pargile veel orud, botaanikaaiad ning isegi tehislükud või tehtud pargid (S1). Avaliku roheala multifunktsionaalsus võimaldab külastajal kasutada roheala erinevateks tegevusteks (S1). Avalikku roheala kasutatakse füüsilise ja vaimse heaolu

jaoks. Vaimset heaolu suurendab rohealas jalutamine, istumine või vaba aja veetmine. Füüsilist heaolu suurendab liikumine, kas jalutades või rattaga sõites. Kõik intervjuueeritavad tõid välja, et ligipääsetavus on oluline kõigile. Peale erivajadustega inimeste on see oluline veel eakatele. (E1-E4, S1)

Teiseks peateemaks on külaliste ootused, soovid ja vajadused. Külaliste ootused, soovid ja vajadused avaliku roheala külastamisel on erinevad ning individuaalsed. Siiski on külastajatel ühiseid ootusi, soove ja vajadusi, sealhulgas erivajadusega inimestel. Erivajadusega külastajad ootavad, et rohealal oleksid puud, põõsad ja lilled. Rohealas võiks olla veekogu, mis lisab rohealale väärtust. (E2, E4) Roheala peab olema hooldatud ja enamasti tasapinnaline. Erivajadustega inimeste jaoks on oluline, et avalikud rohealad on mugavad külastamiseks. (E1-E4, S1) Avalikelt rohealadelt oodatakse ligipääsetavust, mis peab olema kõikidele külastajatele tagatud, sealhulgas erivajadusega inimesed. Ligipääsetavus ei ole ainult füüsiline, vaid ka sotsiaalne. Nimelt soovivad erivajadusega inimesed olla sotsiaalselt kaasatud ning kasutada avalikku roheala teiste külastajatega võrdselt. Tihti kardetakse uusi keskkondi ja seetõttu ollakse ettevaatlikumad, kuid tahetakse ennast tunda hästi, turvaliselt ning oodatuna. (E1-E4, S1) Erivajadustega inimeste jaoks võib tekkida ärevus ja ebakindlus uutes keskkondades üksinda liikumine (E2, S1). Samuti ei soovi erivajadusega inimesed tunda tähelepanu. Vahel teised inimesed vaatavad erivajadusega inimesi teise pilguga, kuid ei põhjusta neile probleeme (E1). Külastajad soovivad tunda ennast oodatuna ning nendega tuleb arvestada. (S1) Intervjuueeritavad soovivad, et avalikus rohealaks oleks olemas erinevad võimalused tegevusteks. Vahel on soov asetada rohealale tekk maha ja pidada pikniku või seltskonnaga nautida vabaõhumänge. (E1-E4, S1) Avalikel rohealadel peab olema kindel varustus või rajatised, mis on vajalikud kõikidele külastajatele. Peamised vajalikud asjad on tualetid, valgustus, prügikastid, pingid istumiseks või puhkamiseks, joogivee kraanid vee joomiseks või pudeli täitmiseks. Oluline on külastajatele tagada ka katusealused, kus on võimalik kuuma päikese või vihma korral varjuda. (E1-E4, S1) Valgustus on oluline peale erivajadustega inimeste ka naistele ja lastele, kes peavad hämaras roheala läbima (E4). Samuti peaksid olema parkimiskohad roheala lähedal (S1).

Kolmandaks peateemaks on takistused ja piirangud. Intellektipuudega inimeste vaba aeg vajab suunamist. Väga raske on neil leida endale huvitavat ja sisukat vaba aja veetmise

viisi. Inimesed on erinevad, sest kõigil on oma hobi, millega tegeletakse. Mõne puhul on kodust välja minek keeruline orienteerumise raskuste tõttu ning liikumiseks vajatakse saatjat. Erivajadusega inimesed sõltuvad teistest inimestest ja ka keskkonnast. Füüsilise puudega inimene sõltub suurel määral keskkonnast. Kui keskkonnas võetakse ära takistavad tegurid, siis puude mõju jääb palju väiksemaks. Sõltuvus teistest inimestest, nii sotsiaalsest keskkonnast kui füüsilisest keskkonnast, on palju suurem, olgu inimene intellektipuudega või füüsilise erivajadusega inimene. (S1) Erinevalt teistest aastaegadest on talvel takistusele lisaks libedus ja piiratud liikumine lumevallide tõttu (E1, S1). Paljud liikumispuudega inimesed vajavad liikumiseks abivahendit. Raskendatud liikumisega inimesi on erinevaid. Mõned liikumiskõrgustega inimesed on tundlikud pinnase suhtes - augud, kivid, libedus, teekate (S1). Mõne jaoks võib olla keeruline liikuda mäest ülesse (E3). Teise jaoks on liikumine raskendatud kõrgete astmete, treppide või äärekivide tõttu (E2).

Neljandaks peateemaks on arenguvõimalused. Avalikud rohealad võiksid olla multifunktsionaalsed. Kui roheala külastatakse suurema seltskonnaga, kus mõned soovivad istuda ning teised soovivad teha midagi muud, siis on seltskonnal võimalus viibida üksteise lähedal. (S1)

Intervjueeritavad tõid välja, et mõned istumiskohad võiksid olla katusealusega. Katusealune on hea lahendus kui peaks olema vihmabasin või päike. (E1-E4, S1) Peale tavaliste pinkide võiksid olla päevitus- või rannatoolid, kus saab olla natuke pikali asendis ning võimalusel lugeda raamatut või nautida ilusat ilma (S1). Pingid on tihti liiga kitsad. Mõned pingid võiksid olla laiemad, et kui seltskond on suurem, siis saaks rohkem kui 2 inimest istuda. Istumiskohad võivad olla terve pargi peal erinevad, et ei pea olema ühesugused. Pinkidel istudes peaks olema võimalus inimestel vesteldes ka silmside tekitada. Pingid võivad olla kaardus, et tekiksid suhtluskohad või suhtus ringid. (E1-E4, S1)

Autori poolt läbi viidud vaatluse käigus ilmnes, et Rannapargis on erineva disainiga istumiskohti. Piknikualal on istumiskohad koos laudadega, siiski asuvad need muru peal ning nendeni ei vii kõnnitee. Pingid on olemas peaväljakul, veeväljakul, maleväljakul, kunstiväljakul, rannaväljakul, lasteväljakul ja rannapromenaadil. Pingid on olemas kõikide Rannaparkide kõnniteede ääres, mis on erinevate kauguste tagant. Siiski

puuduvad istumiskohad, mis on varjualustega. Rannapargi lääne osas on suure puu ümber tehtud pink. Kõige lääne poolsemas otsas on Tervise ravispaahotelli lähedal kaardus pink.

Hoolikalt tuleb läbi mõelda tualettide asukohad rohealades. Paljudel puuetega inimestel ei ole võimalik pikalt kõndida tualetti. Mõnel ei või tulla pähegi öelda, et on vaja tualetti minna. Kui mõnel tuleb pähe öelda, siis on vaja kohe. Kui tuelattidel on veel järjekord, siis on samuti kehvasti. Ei sobi ainult sündmuste välikäimla moodi tualetid, mis on kitsad ja lihtsad. Paljudel erivajadustega inimestel on vaja kedagi tualetti kaasa, aga kui see on kitsas, siis ei ole saatjal võimalik kaasa minna. Mõnel on vaja ka mähkmeid vahetada. Seetõttu peab tualett oleme suur, avar ja valamuga. Siiski peaks olema selliseid tualette rohkem kui üks. Tualeti disain peaks olema selline, mida on lihtne kasutada ka kõndimiskepiga, rulaatoriga või ratastooliga. Tualeti ukse lukustussüsteem peaks olema samuti lihtne ning võimalusel hädaolukorras ka väljast avatav. Tualetid ei peaks olema eraldi, et on tualett ja inva tualett. Tualetid on kasutatavad kõigile. Tualettides peaks olema võimalus oma asjad kuskile panna, olgu selleks siis nagi või mingi tasapind. (S1) Avalikud tualetid peavad olema tasuta ja kättesaadavad kõigile. Tualetid peavad olema hooldatud ja puhtad. Olemas on ka automaatselt puhastavad süsteemid, mida on võimalik avalikes tualettides kasutada ja teevad nende hooldamise lihtsamaks. (E1, E4, S1)

Autori poolt läbi viidud vaatluse käigus ilmnes, et Rannapargis on tualette kokku kuus. Need asuvad ranna ja Rannapargi vahelisel alal. Peamiselt rannapromenaadi ääres.

Rohealadel peaks olema ka prügikastid (E2-E4, S1). E4 rõhutas, et prügi ei saa maha visata, sest siis ei ole roheala enam ilus. Rohealal võiksid olema ka joogikohad, olgu selleks veekraanid, kus saab võimalusel täita ka veepudelit (E1).

Autori poolt läbi viidud vaatluse käigus ilmnes, et joogivee kraane on Rannapargis kokku viis. Siiski olid mõned puudu või katki. Prügikastid on olemas igal väljakul. Samuti on need üle ühe pinkide kõrval terve Rannapargi ulatuses. Rannaväljakul on olemas eraldi segapakendi, biojäätmel ja segaolmejäätmel prügikastid. Samuti on seal eraldi prügikast suitsukonide jaoks. Skulptuuride allal lähedal on prügikast ka nikotiinipatjade ja e-sigarettide jaoks. Terve Rannapargi ulatuses on valgustus, mis oli erinevate kauguste tagant, ning nende küljes erinevad inspireerivad plakatid.

Kaldteed peaksid olemas kõnniteedel, mingitel üleminekul ning kindlasti ka tualettides. Kõnniteed peaksid olema muruga tasapinnas, et võimalusel saab kõnniteelt minna ka muru peale. Kõnniteel, kus on äärekivid või piirded, peaks saama turvaliselt ja hästi üle. Erivajadused on erinevad. Nägemispuudega inimesel, kellel on liikumiseks kepp, on oluline, et kõnniteedel ja ülemineku kohtadel on tajutavad ääred. Siiski on liikumispuudega inimesel kõrged ääred ebamugavad. (S1) E2 jaoks on kõrged äärekivid takistuseks, sest raskusi on liikumisega. Eriti raske on liikuda treppidest (E2). E4 tõi välja, et rohealal võiks olla eraldi rattateed, mis teevad liikumise kõikidele ohutumaks.

E1 rõhutas, et kõnniteed tuleb korda teha, sest need tekitavad raskusi liikumises. Killustik ei ole kõige parem lahendus kõnniteel kasutamiseks. Killustik on ratastooliga, lapsevankriga või rulaatoriga liikujale ebamugav ja keeruline. Kõnnitee kate või pinnas peab olema kõva või isegi asfalteeritud. Samuti on kõnnitee laius väga oluline. Tavaliselt on see 1 meeter, mis on kõnnitee laiuseks vähe. Kui ratastooliga meetri laiusel kõnniteel liikuda ja keegi soovib mööduda, siis võib see olla raskendatud. Seda eriti kui ratastooliga inimesel on veel keegi kõrval või kaks ratastooliga inimest peavad üksteisest mööduma. (S1)

Autori poolt läbi viidud vaatluse käigus ilmnis, et kõnniteed on Rannapargi ulatuses erinevate laiustega. Mõnes kohas on kõnnitee laiem kui üks meeter. Kõnniteed on samuti erinevate katetega. Kõnniteed on asfalteeritud, erinevatest sillutuskividest või peenikese killustikuga. Maleväljakul on väljaku teekatteks puitlauad. Mõnes kohas on kõnniteedes mõrad või augud. Kõnniteede üleminekul on ilma äärekivideta, madalate äärekividega, kõrgete äärekividega või kaldteega. Ülekäiguradadel puuduvad helihoiatused. Ülekäiguradadel ja kõnniteedel on maha joonistatud märgistuste värvus kulunud või paljudel juhtudel puuduvad üldse. Teekate pimedate inimeste juhendamiseks ei ole.

Kui on tegemist suurema rohealaga, siis peab olema info selle kohta. Kui roheala külastatakse autoga või minnakse jala, siis roheala sisenemis kohtades peaks olema kaardid vajaliku infoga. Samuti on see kasuks esmakordsetele külalistele, kellele annab ülevaate rohealast, kus miski asub ja kus midagi teha saab. Samuti näitab kaart, kuhu mingit teed pidi liikudes jõutakse. Pärnu Rannapargis on seda lahendust hea kasutada, sest pargis on erinevad platsid. See annab võimaluse külastamist planeerida. Kui

soovitakse kindlasse kohta jõuda, siis on hea näha, mis teed pidi on võimalik sinna jõuda. (S1)

Autori poolt läbi viidud vaatluse käigus ilmnis, et parklaid on Rannapargis kaks. Üks asub Ranna puiestee ääres Rannakohviku kõrval ja teine Mere puiestee ääres. Parkimine on rannarajoonis tasuline. Rannapargis on olemas 2 Pärnu ranna kaarti koos vajaliku infoga. Rannapargi kaardid ei ole leitavad ja kättesaadavad internetist. Üks kaart asub rannahoone ja rannaväljaku kõrval olevas parklas. Teine asub Mere puiestee ääres oleva parkla sissesõidu juures. Üks infotahvel Pärnu Rannapargi kohta, kus on toodud kaart koos platside asukohtadega ning lühikese tutvustusega, asub laste mänguväljaku kõrval. Siiski on kaartidel ja infotahvil palju infot puudu. Seda just seetõttu, et palju asju on juurde loodud ja arendatud ning ei ole neid kajastatud või juurde märgitud kaartidel ja infotahvil. Näiteks pole kaardil märgitud kunstiväljakul ja maleväljakul asuv joogiveekraan. Samuti ei ole rannaväljaku kõrval asuv invaranna paviljon märgitud kaartidel ja infotahvil.

Suunaviitasid on Rannapargi ulatuses kolm. Üks asub Mere puiestee ääres oleva parkimisplatsi kõrval. Teine asub samuti Mere puiestee ääres Villa Katariina kõrval. Kolmas asub Ranna puiestee ääres lasteväljaku ja parkimisplatsi vahel. Siiski on kõikidel suunaviitadel juhised ainult erinevate asutusteni. Tualettide suunaviidad olid olemas ainult rannaväljaku alal.

Pärnu Rannapark on suur ja pikk, seetõttu oleks hea kui oleks kompaktsemaid kohti, kus on võimalus tekk maha panna istumiseks või mängida näiteks petanki. S1 rõhutas, et ajad on möödas sellest, kui park oli ainult jalutamiseks või pingi peal istumiseks. Kompaktsemaid kohti võiks mitu olla, sest suure roheala peale jääb ühest väheks. Rahulikumad kohad suurel rohealal on kasulikud, eriti Pärnu Rannapargis, kus suvel on palju rahvast ja melu. (S1)

Peale mänguväljaku võiks olemas olla seikluspargi sarnane ala, kus on võimalik ronida. Hea lahendus on ka sensoorne sein, mis on lastele ja erinevatele erivajadustega inimestele huvitav ning põnev. Samuti erinevad pildid, millel on ka hääled juures. Suuremal rohealal võiksid olla eraldi kohad, kus on võimalik mängida lauamänge või teisi mänge. Pärnu Rannapargis on võimalik mängida malet, mis asub maleplatsil. Peale selle võiks olla

võimalus külalistel laenutada ka erinevaid vabaõhumänge. Sellisel võimalusel ei pea külastaja ise mängu kaasa võtma. Muidugi peab olema selle kohta ka info olemas. (S1)

Autori poolt läbi viidud vaatluse käigus ilmnis, et Rannapargi lääne osas on olemas väiksem mänguväljak, ronimissein ja korvpalliväljak. Samas osas Tervise ravispaahotelli kõrval on välijõusaal, mis on muruplatsil. Välijõusaali kõrval on kõnnitee, mis on skulptuuride allée. Skulptuurid asuvad kõnnitee ääres koos infotahvlitega. Mõnel skulptuuril oli infotahvel puudu. Samuti asub ronimiseks mänguväljak Mere puiestee parklplatsi kõrval, mis on rannapromenaadi kõige läänepoolsemas osas.

Vanadel asjadel tuleb teha järelevalvet ja vajadusel uuendada, parendada või parandada (S1). E4 tõi välja, et kõik pargid vajavad arendamist, parendamist või parandamist. Kui planeeritakse midagi uut, siis tuleks kaasata planeerimisprotsessidesse ka huvigrupid või lõpptarbivad (E4, S1). Planeerimisprotsessis võivad osaleda küll spetsialistid, tegevusterapeut, füsioterapeut või arhitekt, aga nad ei ole võimelised vaatama läbi lõpptarbija vaatenurga või ei tea kasutaja ootuseid, soove või vajadusi (S1).

Intervjueeritavad ei olnud päris kindlad, mis võib universaalne disain olla (E3, E4). Arvati, et universaalne disain on midagi erilist (E1) või kvaliteetset (E2). Universaalne disain ei ole mõeldud konkreetsele või ühele sihtgrupile. Seda saavad kasutada kõik inimesed. See on disain, mis on käepärane, hea ja sobiv. (S1) Intervjueeritavad tõid välja, et universaalset disaini võiks kasutada avalikes rohealades, sest siis on need kõigile kättsaadavad (E1-E4, S1)

S1 rõhutas, et paljudes rohealades ei ole võimalik looduskaitseala või ajalooliste rajatiste tõttu paljusid takistusi eemaldada, mis võivad raskendada mõnele erivajadusega inimesele küllastamist. Siiski on võimalus leida erinevaid lahendusi ka sellistes olukordades.

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Linna rohealadel on oluline roll inimeste vajaduste lahendamisel ja elukvaliteedi parandamisele. Rohealad on olulised füüsilise ja vaimse tervise jaoks. Ligipääs rohealadele aitab leevendada vaimset rahulolulust, edendab füüsilist tervist, vähendab kroonilisi haigusi, stressi taset ning parandab psühholoogilist heaolu. Samuti annavad

avalikud rohealad linnaelanikele võimaluse viibida looduses linnas sees ja pakuvad mitmekesist kogemust. (Kamble *et al.*, 2022, lk 291) Avalikud rohealad on külastajate jaoks olulised nii füüsilise kui vaimse heaolu toetamisel, pakkudes võimalusi liikumiseks, lõõgastumiseks ja vaba aja veetmiseks.

Juurdepääsetavuse puudumine kahjustab puuetega turistide ja külastajate vabadust ning rahulolu külastuse ajal (Rubio-Escuderos *et al.*, 2025, lk 2). Erivajadustega inimeste ootused, soovid ja vajadused avalike rohealade suhtes keskenduvad eelkõige ligipääsetavusele, turvalisusele, mugavusele ja sotsiaalsele kaasatusele. Intellektipuudega inimesed ootavad, et rohealad oleksid hästi hooldatud, tasapinnalised ning varustatud vajaliku infrastruktuuriga. Intellektipuudega külastajad sooviva olla kaasatud nii külastamise ajal kui ka arendamisprotsessides, mis leevendab nähtamatuks jäämise tunnet. Intellektipuudega külastajale saab tagada füüsilise ja sotsiaalse ligipääsetavuse universaalse disaini standardeid järgides ning pargi multifunktsionaalsust arendades. Kasuks tuleb ka kogu informatsiooni avalikustamine internetis, mis aitab intellektipuudega inimestel teha enne külastamist eeltööd ning saavad planeerimiseks vajaliku teabe. Soovide rahuldamiseks tuleks rajada mitmeotstarbelised alad, kus on võimalik pidada pikniku, mängida vabaõhumänge või lõõgastuda.

Takistused linnaruumis võivad vähendada erivajadustega ja puuetega inimeste liikumist, ligipääsu teenustele ja sotsiaalset osalust (Asiedu-Ampem *et al.*, 2024, lk 2). Erivajadustega inimeste, eriti intellektipuudega inimeste, avalike rohealade kasutamist takistavad peamiselt keskkondlikud ja sotsiaalsed barjäärid. Nende inimeste sõltuvus keskkonnast ja teistest inimestest on suur, mistõttu, tuleb rohealad kujundada ligipääsetavaks, turvaliseks ning toetavaks. Ilmastikuolud, keeruline maastik, sobimatud pinnad ja ebapiisav infrastruktuur võivad muuta liikumise võimatuks ja ohtlikuks. Intellektipuudega inimeste puhul on takistuseks ka vajadus suunamise ja saatja järele, kuna orienteerumine võib olla keeruline. Kui keskkonnas eemaldada füüsilised ja sotsiaalsed tõkked, vähendab puude mõju märkimisväärselt ning suurendab võimalusi iseseisvumiseks ja väärrikaks osalemiseks. Lahenduseks on tugistruktuuride ja juhendatud tegevuste arendamine ja märgistuste täiendamine, mis aitab orienteeruda pargis ning toetab iseseisvust.

Kaasatavus on toetav lähenemisviis, mis väärtustab ja hõlmab võrdselt kõigi linna sidusrühmade, sealhulgas marginaliseeritud rühmade panust arenguprobleemide lahendamisel (Ntakana *et al.*, 2023, lk 2). Avalike rohealade arendamisel on võtmetähtsusega nende multifunktsionaalsus, ligipääsetavus ja universaalne disain, mis võimaldab erinevatel sihtgruppidel – sh intellektipuudega külastajal – neid võrdselt ja mugavalt kasutada. Rohealad peaksid pakkuma erinevaid tegevusvõimalusi: istumis- ja piknikukohad, liikumisrajad, mängu- ja spordialad ning rahulikud tsoonid. Istumiskohtade valik peaks olema mitmekesine – varjualustega, laiemad pingid, suhtlusringiks sobivad kaardus lahendused, et vastata erinevatele vajadustele ja toetada sotsiaalset suhtlust. Samuti tuleks tähelepanu pöörata piisavale varjualusele, eriti ilmastikutingimuste eest kaitsmiseks. Tualettruumide kavandamisel peab arvestama kasutajate vajadustega: need peavad olema avarad, universaalsed, ligipääsetavad ja hästi hooldatud, et võimaldada turvalist ja väärikat kasutamist kõigile. Välistada tuleks kitsad, ainult ühele grupile mõeldud lahendused – tualetid peaksid olema universaalsed ja tasuta ning avatud ööpäevaringselt. Kõnniteed ja teekatted vajavad hoolikat planeerimist: need peaksid olema laiad, tasased, ilma takistusega ja kõva pinnasega, et võimaldada liikumist ka ratastooliga, lapsevankriga või liikumisvahenditega. Arvesse tuleb võtta nägemispuudega ja liikumispuudega inimeste erinevaid vajadusi, sealhulgas selgelt tajutavad piirdeid, kaldteid ning hästi märgistatud ja kontrastseid ülekäigukohti. Oluline on ka selge ja asjakohane infovahetus, mis hõlmab parkide kaarte, infotahvleid ja suunaviitasid. Need peaksid olema asjakohased, ligipääsetavad ning kajastama kõiki olulisi teenuseid ja rajatisi. Parkides peaksid olema joogiveekraanid ja prügikastid, sealhulgas liigiti sorteerimise võimalused ning spetsiaalsed prügikastid eri jäätmete jaoks (nt suitsukonid, e-sigaretid). Roheala peaks olema kasutajakeskne, kus arenemisvõimalusi hinnatakse pidevalt, vanu elemnte uuendatakse ning arendustegevusse kaasatakse huvigrupid ja lõppkasutajad. Planeerimisel tuleb rakendada universaalselt disaini, mis ei keskendu konkreetsele sihtgrupile, vaid loob keskkonna, mis sobib võimalikult paljudele inimestele. Looduskaitse või ajaloolised piirangud ei välista arendamist – oluline on leida loovaid ja paindlikke lahendusi, mis tagavad rohealade ligipääsetavuse ja kasutatavuse võimalikult paljudele. Arendusprotsessidesse tuleb kaasata intellektipuudega inimesed, kes annavad oma vaatenurgast vajalikku informatsiooni ja ideid, et park oleks ligipääsetav ka neile.

Intervjuudest ja osalusvaatlusest selgus, et Pärnu linna Rannapark on osaliselt ligipääsetav ning vajalikud rajatised ning varustus on olemas. Siiski vajavad need uuendamist või parendamist, et ligipääsetavus oleks tagatud kõikidele külastajatele.

KOKKUVÕTE

Lõputöö tuvastab laiemaks probleemiks avalike rohealade ebapiisava ligipääsetavuse erivajadustega inimestele, eriti intellektipuudega külastajatele. Kuigi ligipääsetav turism on kasvav ja oluline valdkond, on sihtkohad keskendunud peamiselt nähtavatele puuetele (nt ratastoolikasutajad, pimedad), jättes intellektipuudega inimeste vajadused sageli tähelepanuta. See piirab nende inimeste võimalusi osaleda turismitegevustes ning takistab kaasava ühiskonna kujunemist. Avalike rohealade ligipääsetavuse parandamine on oluline nii inimõiguste, turismi konkurentsivõime kui ka sotsiaalse sidususe seisukohalt

Lõputöö eesmärgiks oli hinnata Pärnu rannapargi ligipääsetavust intellektipuudega turistidele. Töö autor esitas arendusettepanekud Pärnu Linnavalitsusele pargi ligipääsetavuse parendamiseks.

Teoreetilist materjali lugedes mõistis autor, et avalikud rohealad mängivad suurt rolli inimeste vaimse ja füüsilise heaolu saavutamisel. Erivajadusega inimesed on suur osa ühiskonnast, kuid ühiskond ei ole suutnud neile ligipääsetavust kõikjal tagada. Ligipääsetavus loob erivajadustega inimestele ja ka teistele ühtekuuluvustunnet. Ligipääsetavuse tagamisel on oluline teha koostööd lõpptkasutajatega, mis viib paremate tulemusteni. Samuti aitab kaasa disainimõtlemine, mis on hea tööriist asjade planeerimisel või parendamisel.

Uuringu läbiviimiseks kasutati kahte uurimismeetodit: intervjuu ja osalusvaatlus. Uuringu esimeseks osaks oli intervjuu, mille autor viis läbi nelja erivajadusega inimesega ja ühe erivajadusega inimeste spetsialistiga. Intervjuus selgus, et erivajadusega inimesed ja erivajadusega inimeste spetsialist on teadlikud, mis on ligipääsetavus ning miks see on oluline. Kuid paljudes avalikes rohealades on ligipääsetav puudulik ning vajalikud vahendid, rajatised ja varustus on puudu või vajavad arendamist ning parendamist.

Uuringu teine osa oli osalusvaatlus, mille käigus vaadeldi Pärnu linna Rannaparki. Vaatluse põhjal leidis autor, et ligipääsetavusega on probleeme. Kui ligipääsetavuse peale mõeldakse, siis keskendutakse rohkem füüsilisele ligipääsetavusele. Teiste erivajadusega külastajad on jäänud tagaplaanile kas teadmatuse tõttu või ei osata neile ligipääsetavust pakkuda.

Töö autor soovib järgnevatel uurimistöodes arendada teisi turismivaldkondi intellektipuudega turistidele. Katsetada ja hinnata erinevaid infotehnoloogilisi lahendusi (nt mobiilirakendused, audiogiidid), mis toetavad ligipääsetavust. Võrrelda ligipääsetavuse arendamist erinevates linnades ja riikides, et tuua välja parimad praktikad ja kohandada neid Eesti konteksti

VIIDATUD ALLIKAD

- Aiapärlid. (s.a.). Pärnu linna Rannapark ja haljasala. *Garden Pearls*. Salvestatud 18. märts 2025, <https://www.gardenpearls.eu/aiad/rannapark/?lang=et>
- Asiedu-Ampem, G., Danso, A. K., Ayarkwa, J., Obeng-Atuah, D., Tudzi, E. P., & Afful, A. E. (2024). Barriers to accessibility of urban roads by persons with disabilities: A review of the literature. *Journal of Transport & Health*, *39*, 101935. <https://doi.org/10.1016/j.jth.2024.101935>
- Atik, C. (2024). Services for Disabled People in TRNC: Legislation and Communication Perspectives, Disabled People, Social Life, Education and Interaction Process. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, *23*(1).
- Beltramo, R., Duglio, S., & Cappelletti, G. M. (2022). Should I Stay or Can I Go? Accessible Tourism and Mountain Huts in Gran Paradiso National Park. *Sustainability*, *14*(5), Article 5. <https://doi.org/10.3390/su14052936>
- Bhangu, S., Provost, F., & Caduff, C. (2023). Introduction to qualitative research methods – Part I. *Perspectives in Clinical Research*, *14*(1), 39. https://doi.org/10.4103/picr.picr_253_22
- Bianchi, P., Cappelletti, G. M., Mafrolla, E., Sica, E., & Sisto, R. (2020). Accessible Tourism in Natural Park Areas: A Social Network Analysis to Discard Barriers and Provide Information for People with Disabilities. *Sustainability*, *12*(23), Article 23. <https://doi.org/10.3390/su12239915>
- Campbell, S., Greenwood, M., Prior, S., Shearer, T., Walkem, K., Young, S., Bywaters, D., & Walker, K. (2020). Purposive sampling: Complex or simple? Research case examples. *Journal of Research in Nursing*, *25*(8), 652–661. <https://doi.org/10.1177/1744987120927206>
- Chikuta, O., Plessis, E., & Saayman, M. (2018). Accessibility Expectations of Tourists with Disabilities in National Parks. *Tourism Planning & Development*, *16*(1), 75-92.

- Duignan, M. B., Brittain, I., Hansen, M., Fyall, A., Gerard, S., & Page, S. (2023). Leveraging accessible tourism development through mega-events, and the disability-attitude gap. *Tourism Management*, 99, 104766. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2023.104766>
- Eesti Pimedate Liit. (2016). *Ehitatud keskkonna ligipääsetavus nägemispuudega inimestele*. https://pimedateliit.ee/wpcontent/uploads/2022/02/EPL_juhend_august2016.pdf
- Eesti Puuetega Inimeste Koda. (s.a.). *Ligipääsetavus*. <https://epikoda.ee/mida-meteeme/ligipaasetavus>
- Ferianto, I., Priambada, D. S., Sahroni, T. R., & Afani, R. P. (2023). Tool Tracking System Design Using Quality Function Deployment Method for Vocational Education. *2023 International Conference on Information Management and Technology (ICIMTech)*, 609–614. <https://doi.org/10.1109/ICIMTech59029.2023.10278036>
- Fuchs, K. (2024). An Importance-Performance Analysis of Accessible Tourism: A Tourist and Resident Perspective with Empirical Insights from Phuket. *Environmental Management and Tourism*, 15(1), 107-118. [https://doi.org/10.14505/jemt.v15.1\(73\).09](https://doi.org/10.14505/jemt.v15.1(73).09)
- Gavioli, L., Remoaldo, P., & Mourao, P. (2025). Policies and practices of accessible tourism in Europe: A case study of two municipalities in Italy and Portugal. *The Annals of Regional Science*, 74. <https://doi.org/10.1007/s00168-024-01330-w>
- Ghavimi, A., Schuessler, F., & Pesch, R. (2025). A framework to evaluate public green spaces with an emphasis on recreational values for sustainable urban and rural areas: A systematic review and content analysis. *Heliyon*, 11(2), e41553. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e41553>
- Gillovic, B., McIntosh, A., Cockburn-Wootten, C., & Darcy, S. (2024). Intellectual disability and care during travel. *Annals of Tourism Research*, 105, 103694. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2023.103694>
- Gozzoli, P. C., Rongrat, T., & Gozzoli, R. B. (2022). Design Thinking and Urban Community Development: East Bangkok. *Sustainability*, 14(7), Article 7. <https://doi.org/10.3390/su14074117>

- Guo, Y., & Xu, J. (2024). Application of Quality Function Deployment and Function-Behavior-Structure Model in the Innovative Design of Hospital Guide Robot. *2024 International Conference on Culture-Oriented Science & Technology (CoST)*, 236–241. <https://doi.org/10.1109/CoST64302.2024.00053>
- Gutierrez, M. F. (s.a.). *Availability and accessibility of urban green spaces: The case of the urban zone of Queretaro Metropolitan Area, Mexico*. Salvestatud 17. Jaanuar 2025, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17445647.2021.1927867>
- Hanifah, A., Aditya, B. R., & Mulyawan, M. (2023). Implementation of Double Diamond Design Model for User Interface of Bandung City Dashboard. *2023 8th International Conference on Information Technology and Digital Applications (ICITDA)*, 1–6. <https://doi.org/10.1109/ICITDA60835.2023.10427040>
- Hanifah, A., Aditya, B. R., & Mulyawan, M. (2023). Implementation of Double Diamond Design Model for User Interface of Bandung City Dashboard. *2023 8th International Conference on Information Technology and Digital Applications (ICITDA)*, 1–6. <https://doi.org/10.1109/ICITDA60835.2023.10427040>
- Harmon, A. (2023). Special needs. *Salem Press Encyclopedia of Health*. Salem Press. <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=eb5d752a-1d1c-32d6-b68e-08ea2900311b>
- He, Y., Yang, H., He, H., & Zheng, X. (2023). Design of smart tourism platform under Double Diamond Model design thinking. *2023 16th International Symposium on Computational Intelligence and Design (ISCID)*, 100–104. <https://doi.org/10.1109/ISCID59865.2023.00031>
- Johnson, G. U., Towell-Barnard, A., McLean, C., Robert, G., & Ewens, B. (2024). Co-designing a digital family-led intervention for delirium prevention and management in adult critically ill patients: An application of the double diamond design process. *International Journal of Nursing Studies*, *160*, 104888. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2024.104888>
- Kamble, T., Bahadure, S., & Punglia, S. (2022). Availability and Accessibility of Urban Green Spaces in a High-Density City: The Case of Raipur, India. *Professional Geographer*, *74*(2), 290–303. <https://doi.org/10.1080/00330124.2021.2007495>

- Kemec, S., & Abdalkarim, S. H. (2023). Accessibility Analysis of Urban Green Space: The Case of Erbil City. *Iconarp International Journal of Architecture and Planning*, *11*(1). <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2023.231>
- Kompetentsikeskus. (s.a.). *Mis on erivajadus?*. <https://kompetentsikeskus.sm.ee/et/vordsed-voimalused/40igipääsetavus/mis-see/aluspohimotted/mis-erivajadus>
- Maciejko, A., Wojtyszyn, B., & Skrzypczak, A. (2019). Design Problems of Tourism Infrastructure for People with Disabilities in Protected Landscape Areas in Poland. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, *603*(4), 042048. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/603/4/042048>
- Jebril, T., & Chen, Y. (2021). The architectural strategies of classrooms for intellectually disabled students in primary schools regarding space and environment. *Ain Shams Engineering Journal*, *12*(1), 821–835. <https://doi.org/10.1016/j.asej.2020.09.005>
- Johnson, G. U., Towell-Barnard, A., McLean, C., Robert, G., & Ewens, B. (2024). Co-designing a digital family-led intervention for delirium prevention and management in adult critically ill patients: An application of the double diamond design process. *International Journal of Nursing Studies*, *160*, 104888. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2024.104888>
- Kallio, H., Pietilä, A.-M., Johnson, M., & Kangasniemi, M. (2016). Systematic methodological review: Developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide. *Journal of Advanced Nursing*, *72*(12), 2954–2965. <https://doi.org/10.1111/jan.13031>
- Kamble, T., Bahadure, S., & Punglia, S. (2022). Availability and Accessibility of Urban Green Spaces in a High-Density City: The Case of Raipur, India. *Professional Geographer*, *74*(2), 290–303. <https://doi.org/10.1080/00330124.2021.2007495>
- Kemec, S., & Abdalkarim, S. H. (2023). Accessibility Analysis of Urban Green Space: The Case of Erbil City. *Iconarp International Journal of Architecture and Planning*, *11*(1). <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2023.231>
- Levine, K., & Karner, A. (2023). Approaching accessibility: Four opportunities to address the needs of disabled people in transportation planning in the United States. *Transport Policy*, *131*, 66–74. <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2022.12.012>
- Mitropoulos, L., Karolemeas, C., Tsigdinos, S., Vassi, A., & Bakogiannis, E. (2023). A composite index for assessing accessibility in urban areas: A case study in Central

- Athens, Greece. *Journal of Transport Geography*, 108, 103566. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2023.103566>
- Murphy, L. F., Fyffe, D. C., Byrne, R., Maronna, B., & Botticello, A. L. (2025). “Sometimes I just wanna be outside”: A qualitative analysis of experiences with accessing community greenspace among people living with chronic mobility disability. *Health & Place*, 91, 103399. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2024.103399>
- Nielsen, A. F. (2024). The role of toilets in public spaces: An interview study with individuals experiencing gastrointestinal issues. *Social Science & Medicine*, 362, 117408. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.117408>
- Ntakana, K., Mbangwa, S., Botha, B., & Ariyan, L. (2023). Inclusive urban space production model for sustainable development in South Africa. *Heliyon*, 9(6), e16391. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e16391>
- Organization, W. H., & Bank, W. (2011). *World report on disability 2011*. World Health Organization. <https://iris.who.int/handle/10665/44575>
- (PDF) *Appropriate Planning Policies for the Development of Accessible and Inclusive Tourism*. (s.a.). Salvestatud 17. mai 2025, https://www.researchgate.net/publication/391259381_Appropriate_Planning_Policies_for_the_Development_of_Accessible_and_Inclusive_Tourism?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6ImhvbWUiLCJwYWdlIjoic2VhcmNoIiwicG9zaXRpb24iOiJwYWdlSGVhZGVyIn1919/05/2025%2012:27:00
- Puhka Eestis. (s.a.). *Pärnu rannapark*. Salvestatud 18. märts 2025, <https://puhkaeestis.ee/et/parnu-rannapark>
- Rowley, J. (2012). Conducting research interviews. *Management Research Review*, 35(3/4), 260–271. <https://doi.org/10.1108/01409171211210154>
- Rubio-Escuderos, L., Ullán de la Rosa, F. J., & García-Andreu, H. (2025). What is stopping the process? Analysis of obstacles to accessible tourism from a stakeholders’ perspective. *Journal of Destination Marketing & Management*, 36, 100879. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2024.100879>
- Selanon, P., & Chuangchai, W. (2024). Improving Accessibility to Urban Greenspaces for People with Disabilities: A Modified Universal Design Approach. *JOURNAL*

OF PLANNING LITERATURE, 39(1), 79–83.
<https://doi.org/10.1177/08854122231212662>

- Selanon, P., Puggioni, F., Dejnirattisai, S., & Rutchamart, A. (2022). Towards inclusive and accessible parks in Pathum Thani Province, Thailand. *City Territory and Architecture*, 9, 1–16. <https://doi.org/10.1186/s40410-022-00169-y>
- Shen, Y., Bosch, G., Pino, L., & Gopalan, V. (2024). Use of the ‘double diamond’ design framework to nurture creativity in life sciences research. *Trends in Biochemical Sciences*, 49(8), 654–657. <https://doi.org/10.1016/j.tibs.2024.04.008>
- Simon, S. (2023). The role of Design Thinking to promote a sustainability transition within participatory urban governance: Insights from urban agriculture initiatives in Lisbon. *Urban Governance*, 3(3), 189–199. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2023.05.003>
- Surawy-Stepney, N., Provost, F., Bhangu, S., & Caduff, C. (2023). Introduction to qualitative research methods: Part 2. *Perspectives in Clinical Research*, 14(2), 95. https://doi.org/10.4103/picr.picr_37_23
- Sutton, J., & Austin, Z. (2015). Qualitative Research: Data Collection, Analysis, and Management. *Canadian Journal of Hospital Pharmacy*, 68(3), Article 3. <https://doi.org/10.4212/cjhp.v68i3.1456>
- Teixeira, P., Eusébio, C., & Teixeira, L. (2024). access@tour by Action: A Platform for Improving Accessible Tourism Conditions. *Computers*, 13, 263. <https://doi.org/10.3390/computers13100263>
- Teixeira, P., Teixeira, L., Silva, S., & Eusébio, C. (2025). Technology-based approaches for accessible tourism: Using personas to understand stakeholders’ characteristics and motivations. *Data and Information Management*, 100095. <https://doi.org/10.1016/j.dim.2025.100095>
- Tsai, I.-C., & Chen, Y.-Y. (2024). Survival strategies for the transformation of traditional Japanese crafts based on the Double Diamond model. *Creative Industries Journal*, 0(0), 1–19. <https://doi.org/10.1080/17510694.2024.2329786>
- Wu, H., Gong, C., Wang, R., Niu, X., Cao, Y., Cao, C., & Hu, C. (2025). Moderating Effects of Park Accessibility and External Environment on Park Satisfaction in a Mountainous City. *Land*, 14. <https://doi.org/10.3390/land14010077>

- Wysmułek, J., Heldak, M., & Kucher, A. (2020). The Analysis of Green Areas' Accessibility in Comparison with Statistical Data in Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(12), Article 12. <https://doi.org/10.3390/ijerph17124492>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu : Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/36419>

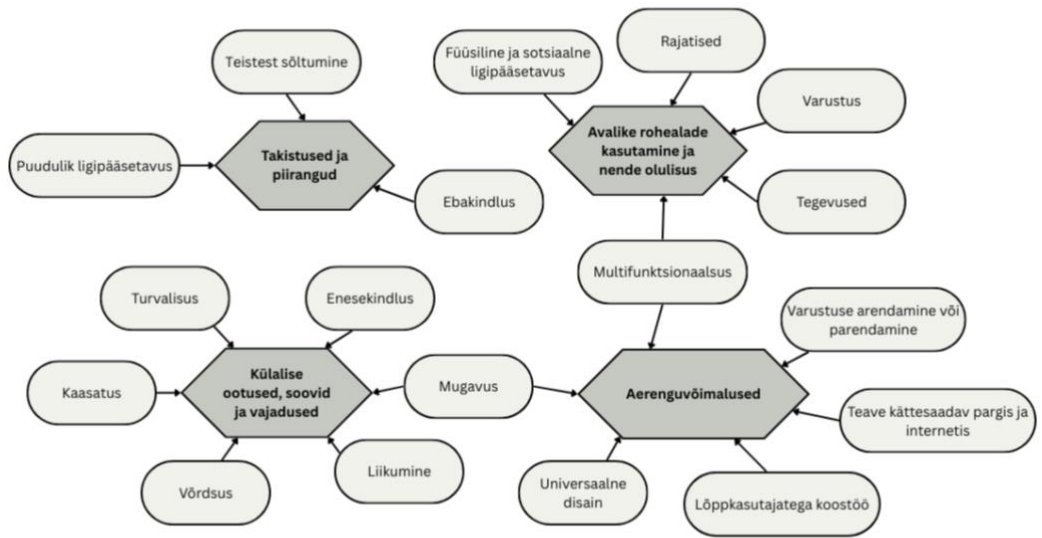
Lisa 1. Osalusvaatluse leht

Pärnu linna Rannapark	Kuupäev:
Ilmastikuolud (vihmane, kuiv) (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023, lk 9, lk 12)	
Kõnnitee (aukudega, ilma aukudega, piisavalt lai, kitsas, puudub) (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023, lk 9, lk 11-12)	
Äärekivid (kõrged, piisavad, puuduvad, ületav või mitte) (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023, lk 9, lk 11-12)	
Teekatte liik (kivid, lahtine killustik) (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023, lk 9, lk 11-12)	
Inimeste suhtumine (hea, halb) (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023, lk 9, lk 12)	
Eelinfo (olemas, puudub, vähesel määral) (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023, lk 9, lk 12)	
Suunavad juhised (olemas, puudub, vähesel määral) (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023, lk 9, lk 12)	
Rajatised, vaatamisväärsused jms (olemas, puudub, vähesel määral) (Mitropoulos <i>et al.</i> , 2023, lk 9, lk 12)	

Lisa 2. Intervjuu küsimused

1. Mida tähendab Teie jaoks avalik roheala?
2. Mida tähendab Teie jaoks ligipääsetavus?
3. Keda Teie meelest ligipääsetavus puudutab?
4. Millal viimati külastasite avalikku roheala?
5. Milline ligipääsetavus oli külastatavas avalikus rohealas?
6. Mis oli avalikus rohealas hästi ja mis vajaks arendamist või parendamist?
7. Kas ja millised olid külastavas avalikus rohealas tualetid, istumiskohad, kõnniteed, suunaviidad jms?
8. Milline peaks Teie arvates olema avalik roheala? Mis peaks kindlasti olema olema ja mis võimalusi peaks pakkuma? (Tualetid, istumiskohad, mänguväljak jms)
9. Milliseid tegevusi/meetmeid on Teie arvates avalikes rohealades vaja teha, et need oleks paremini ligipääsetavad?
10. Mida Teie jaoks tähendab universaalne disain? Kas seda võiks kasutada või pigem mitte?
11. Millised on Teie ootused, soovid ja vajadused avaliku roheala külastamisel?
12. Kas ja kust Teie otsite eelinfot enne sihtkoha külastamist?
13. Kas Teie jaoks on ligipääsetavuse turundus ning teave internetis oluline?
14. Kas Teie olete külastanud näiteks Pärnu Rannaparki? Mis oli hästi või mis oleks võinud paremini olla?

Lisa 3. Teemapuu

SUMMARY

DEVELOPING THE ACCESSIBILITY OF PUBLIC GREEN SPACES FOR VISITORS WITH SPECIAL NEEDS: THE CASE OF PÄRNU BEACH PARK

Johanna Jaanson

The thesis identifies a broader issue: the inadequate accessibility of public green spaces for people with special needs, particularly for visitors with intellectual disabilities. Although accessible tourism is a growing and increasingly important field, most destinations have primarily focused on visible disabilities (e.g., wheelchair users, blind individuals), often overlooking the needs of people with intellectual disabilities. This oversight limits their opportunities to participate in tourism activities and poses a barrier to building an inclusive society. Enhancing the accessibility of public green spaces is essential from the perspectives of human rights, tourism competitiveness, and social cohesion.

The aim of this thesis was to assess the accessibility of Pärnu Beach Park for tourists with intellectual disabilities. The author submitted a set of development proposals to the Pärnu City Government to improve the park's accessibility.

Through the review of theoretical literature, the author came to understand that public green spaces play a vital role in supporting both the mental and physical well-being of individuals. People with special needs make up a significant portion of society; however, universal accessibility has yet to be fully achieved. Accessibility fosters a sense of inclusion not only for people with special needs but for all users. Ensuring accessibility requires collaboration with end users, which leads to more effective outcomes. Design thinking also serves as a valuable tool in planning and improving environments.

Two research methods were used in this study: interviews and participatory observation. The first phase consisted of interviews conducted with four individuals with special needs and one specialist working with this population. The interviews revealed that both the individuals and the specialist were well aware of the concept of accessibility and its importance. However, many public green spaces still lack adequate accessibility, and essential tools, infrastructure, and facilities are either missing or in need of significant development and improvement.

The second phase of the study involved participatory observation of Pärnu Beach Park. Based on the findings, the author concluded that several accessibility issues persist. When accessibility is considered, the emphasis tends to be on physical access, while the needs of visitors with other types of special needs are often overlooked either due to a lack of awareness or uncertainty about how to address these needs effectively.

The author recommends that future research focus on developing additional areas of tourism for visitors with intellectual disabilities. This includes testing and evaluating various digital solutions (e.g., mobile applications, audio guides) that enhance accessibility. It is also advisable to compare the development of accessibility in different cities and countries in order to identify best practices and adapt them to the Estonian context.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Johanna Jaanson,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Avalike rohealade ligipääsetavuse arendamine erivajadustega külastajatele Pärnu rannapargi näitel, mille juhendaja on Tiina Viin ja kaasjuhendaja Ene Reedi, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Johanna Jaanson

19.05.2025